

CERRAHLARIN DÜNYASI

Jürgen Thorwald* • Kâzım Ergin**

Daha önceki mecmualarımızda fasiküller halinde basılıp, daha sonra kitap halinde çıkan "Cerrahların Yüzyılı"nın ikinci cildini oluşturacak yazı dizinin ilk fasikülü olarak sunulmuştur.

BEYAZ LEKELER

Dr. David Ferrier'in Maymunları

Hayatımda otuzuncu, belki de kırkinci defadır ki Londra'ya geliyordum. Tarih 2 Ağustos 1881 ve günlerden Salıydı. St. James Hall'de üçüncü international tıp kongresinin açılışından bir gün evveldi. Akşamın geç saatlerinde Picadilly'den Berkeley-Street'e sapıp St. James Oteli önünde indiğimde, dünyanın bütün memleketlerinden, içlerinden sayısız parlak isimlerin bulunduğu üçbin doktor Londra'ya varmış bulunuyorlardı. İstasyonda Berlin'den Virchow, Langenbeck ve Robert Koch'u, Paris'ten Pasteur'u, St. Petersburgdan Raushfuss ve Kolominin'i, Bostondan Herry Bigelow'u, Philadelphia'dan William Keen'i görmüştüm. Bu saydıklarım o gün İngiltere'nin başkentinde kongre için toplanan ve tababetin krema tabakasından sayılanlar içinden küçük bir gruptu. Bu kongre benim için cerrahi tarihinde ikinci büyük dönüm noktası oldu.

Bugün bile uğraş ve keşiflerle, yenilgi ve zaferlerle dolu olan bu dönüm noktasının ne zaman başladığını kesin olarak tespit etmek zordur. Ameliyat ağrısının ortadan kaldırılması (19. asrın ortalarında narkozun başlaması) ve yara infeksiyonunun 1880'lerde yenilmesi (asepsi ve antisepsi), 19. asrın ilk yarısına kadar feci, katledici ve sınırlı dış ameliyatlara kısıtlanmış bir uğraşa tutsak olan cerrahiye

bağlarından kurtardı. Bunlar yeni dönüm noktasının temellerini oluşturdu ve cerrahide kullanılmaları, teknik olanakları bütün insan vücuduna yaydı. Eski ve yeniyi ayıran belli bir yıl yoktur. Kısmen her iki devir içiçe girmişlerdir. Birkaç cesur veya çaresiz cerrah, narkozun ve antisepsinin yayılmasından önce insanın içini, karın, göğüs ve kafa boşluklarını zorladılar ve binlerce yıldan beri dokunulmaz sayılan bu bölgelerdeki organların hastalık hallerini gidermeyi denediler. Bazan talih yüzlerine güldü, bazen gülmedi. Aldıkları sonuçlar çok seyrek vakalar ve şanslı cerrahların özel ve olağanüstü ameliyatları olarak kaldı. Bunlardan çok az bir kısmı yeni dönüm noktasının ilk yapıtaşlarını koymaya çalışanlardan sayılabilir. Her halde bunlar vardı ve bu yüzden herkesçe geçerli bir dönüm noktası tespit etmek hayli güçtür. Bundan dolayı dönüm noktası olarak yeni devrin alabildiğine genişliğine göz atabildiğimiz bir devri açan ve kendimce dönüm noktası saydığım zamanı seçtim. Bugün bile kendime sık sık sordüğüm soru şudur: Acaba neden bu kongre, dönüm noktası olarak bilincime ne kadar derin kazındı? Bu kongreye damgasını vuran direkt cerrahi bir olay değil de, insan vücudunun ancak belli bir kısmı olan beyine cerrahi yolun açılışı olduğuna göre yukarıdaki soru daha da belirgin hale gelir. Belki de sebep, insan beyninin bugün bile bizleri büyüleyici bir yapıya sahip olmasındandır. Bu yapının büyüğü o zamanlar o kadar büyüktü ki, organa cerrahin dokunması düşüncesi bile kalpleri daha şiddetli çarptırma ve nefesleri kesmeye yeterdi. O zaman ve hatta kısmen bugün bile vücudumuzun en gizemli kısmı olan beyin, duyunun, düşüncenin, hareketin ve bel-

* Amerika'da cerrah bir ailenin cerrah torunu

** A.Ü. Tıp Fakültesi Genel Cerrahi Profesörü

ki de ruhun dokunulmaz merkezi olarak kabul edilirdi. Bundan dolayı kolayca anlaşılır ki bu sır dolu bilinmeyen, dokunulmayanlara giden yolu zorlayan cerrahlar bana yeni devrin başlangıcını bu dönemde başlattılar ve bu kitap böylece meydana geldi.

Kongreler oldukça kalmış olduğum St.James oteli o zamanlar Londra'daki otellerin elbette en parlağı değildi. Charles Dickens bu otelde sık sık kaldığı için otelin belirli ve tarifi güç bir ünü vardı. Fakat herhalde Carlton veya Grand Hotel'le boy ölçüşecek durumda değildi. Kongre için çok geç başvurdum. Tereddüt içinde idim. Bir yandan böyle kongrelerden evvel hep içimde duyduğum çekicilik öte yandan 1881 yılı ilkbaharında kaybettiğim karım Susan(*)'ın ölümünün bende bıraktığı acılık içinde katılmakla katılmamak arasında tereddütte idim. Sonunda acele ile kararımı vererek başvurdum.

Biraz çıplakça olan otel holünde çelimsiz ve ak saçlı kapıcının bölmesi önünde durduğum zaman böyle hallerde hep yaptığım gibi, otel müşterilerinin listesini istedim. Listeyi aldığım da, tanıdık doktor ve cerrah isimleri aramaya başladım. Çok kere rastlantılar bunların en önemlilerini karşıma çıkarmıştı. Acaba bu sefer bir hafta boyunca büyüklerin toplandığı bu şehirde bu akşam talih bana ne kadar yardımcı olacaktı? Listede bana birşey ifade etmeyen dört beş İngiliz ismini geçtikten sonra, gözlerim kısa, kıvrımlı fakat doğru yazılmış bir isme takıldı: Friedrich Goltz, Strassburg. Londra'yı ve ziyaretçilerini tanıdığım kadarıyla St. James, Almanların asla inmediği bir oteldi. Onlar daha ziyade "Kaisers Royal"ı tercih ederlerdi. Orada yalnız suni ışıkla aydınlatılan odalara karşılık iyi Alman birası bulunurdu. Bundan dolayı önemli bir Alman üniversite profesörünün ismini St. James'in listede görünce biraz şaşır-dım. Belki de o da benim gibi aceleye gelip buraya inmiş veya bir rastlantı sonucu buraya gelmişti. Parmagımla listedeki isimlerin üzerinden tek tek geçtiğim için Goltz'ün isminin yanında duraksadığımı kapıcı farketmişti. Ben sormadan o: "Bir Alman" di-

ye izah etti, "Afedersiniz biraz acaip bir adam. Hakikaten acaip. Hasta bir köpekle seyahat ediyor ve köpeğe pek itina gösteriyor" Dikkat kesilerek sordum: "Hasta bir köpekle mi?" Kapıcı "Evet. Bir çeşit portatif kafeste taşıyor. Zavallı bir hayvan. Eğri ve çökük bir kafası ve şimdiye kadar gördüğüm en elemli köpek gözleri var. Herhalde bir yerde kazaya uğramış. Belki de bir araba çiğnedi. Mr. Goltz maalesef hiçbir bilgi vermedi. Hayvanları çok sevdiğim için köpek hakkında böyle uzun konuştum, kusura bakmayın". "Köpek otelde mi?" diye sordum. Kapıcı otelde olduğunu söyledi "Profesör Goltz da otelde mi?" diye sorunca kapıcı biraz şaşkın: "o beyi taşıyor musunuz?" diye sordu. Ben biraz duraksayarak: "Evet" deyince: "Yarım saat önce otelden çıktı ve bir bakıcıyı köpeğin yanında bıraktı" diye ekledi. Ben: "Hayvanın başı yaralı mı dediniz? Kapıcı daha da şaşırarak: "Evet, sanki kafasının birkısmı yokmuş gibi duruyor" diye cevap verdi. Sonra kısa bir düşünce ve duraksamadan sonra: "Bana baksanıza! Yoksa Profesör Goltz viviseksiyonistlerden mi?*" Yine bir kısa duraksamadan sonra: "Daha evvel düşünmeliydim. Beni yanlış anlamayın. Ama hayvanlara eziyet konusunda biz Londra'lılar çok duyarlıyız. 1876'da parlamentodan kanunlar çıkartarak ilim adamlarının bile keyifleri için hayvanlara eziyet edip sonra da bunu tıp ilmi için bir değeri olduğuna bizi inandırmalarına, daha doğrusu her türlü hayvan eziyetine engel olmaya çalıştık. Ben bu Almanın yanındaki köpeği kazaya uğramış, ama sahibinin yanından ayırmaya kıyamadığı bir hayvan zannettim". Gözlerindeki güvensizlik gittikçe büyüyordu: "Eğer hakikaten böyle ilim perdesi altında eziyete uğrayan bir hayvansa vivi-seksiyonistlere karşı bizim hayvanları koruma..." "Ne münasebet, ben bir doktorum" diye sözünü kestim. Yüzünde biraz bilmişçe bir ifade ile: "Afedersiniz Sir. Tabii hekimlere sonsuz saygım var. Fakat bazı doktorlar hakikaten hayvanlar üzerinde sadistçe şeyler yapıyorlar. Bütün memleket bir gün kendi hayvanlarımızın da bu bilimcilerin eline düşeceği endişesindeyiz. Ne yazık ki henüz Majeste Kraliçeleri ve parlamentomuzdan canlı hayvanlar üzerindeki deneysel çalışmaları kesinlikle önleyen kanunları çıkartıp tamamlıyamadık. Ve ne yazık ki hâlâ bu işin gerekli olduğuna inananlar var. Kanunlarımızda boşluklar var. Fakat bu boşlukları mutlaka kapatacağız. Dört hafta önce başkan Lord Justice'in evinde toplandık. Kardinal Manning, Lady

(*) H.St. Hartmann'ın ilk karısı olan Susan 1881 ilkbaharında mide antrumunda kvötü huylu bir tümör nedeniyle öldü. Viyanada kısa bir süre evvel Theodor Billroth cerrahi olarak bir mide tümörünü çıkarmayı başarmıştı. H.S. Hartmann bu nedenle Billroth'u karısına ameliyat yapmağa razı etmek için Viyanaya gitti. Fakat dönüşünde karısını ölmüş buldu. Artık bir şifa ümidi görmediği için hayatına kendi son vermişti. Böylece kocasının hayalinde hastalığın tamamen perişan edemediği bir insan olarak kalmak istemişti. Susan'ın hikayesi aslında mide Cerrahisinin ilk deneyimlerinin hikayesi olup "Cerrahların yüzylı" isimli kitapta anlatılmıştır.

(*) Canlı hayvanlar üzerinde deneysel ameliyatlar yapanlar.

Bunbury ve Lady Mount Temple de vardı ve bütün vivi-seksiyonlar için kesin yasak istedik. Şunu söylemeyi unuttum ben de bu saygıdeğer birliğin üyesiyim." Bu sırada kalın bir ses sözümü kesti: "Zannetmiyorum ki hayvanları koruma cemiyeti üyeliğimiz beyi ilgilendirsin". Bu ses otel idarecilerinden birine aitti. Bu zat kapıcı bölmesinin yanındaki bir kapıdan çıkıvermişti. Kapıcı, "Afedersiniz" diye kekeleydi, "Göreceksiniz bütün ülkeyi ilgilendiren bir konu olacak. Yoksa ben size... "Zararı yok" diye sözünü kestim. Aklım hep Goltz ismi ile meşguldü, "Çok yorgunum. Odamı görebilir miyim?" diye sordum. Kapıcı "Emredersiniz. Buyrun. Ha... Sizin odanız..." sözünü gerisini getirmede. Fakat benim odamın Goltz'ün odasının yakınında olduğunu söylemek istediğini hissettim.

Atlantik seyahati dolayısıyla sahiden kendimi oldukça yorgun hissediyordum. Oda da otelin girişi gibi çıplaktı. Elektrikle aydınlatma o zaman ancak çok büyük otellerde vardı. Masamın üzerinde duran yağ lambası sarı ve pek de iyi olmayan bir ışık yayıyordu. Soyunmadan yatağın üzerine uzanırken aklımda akşamı nasıl geçireceğim ve hâlâ Goltz ve kapıcının sözleri vardı. Yorgun bacaklarımı gerdiğim bu anda sanki biraz ileride bir yerde bir hayvanın alçak sesle inlediğini duydum. Sanki hakikat değildi ve zaten hemen de kayboldu. Fakat istemeyerek kulak kesildim. Sesi bir daha duymadım ama bana öyle geldi ki bu ses kapıcının anlattığı esrarengiz köpekten geldi. Bu sesi, kapıcının anlattıklarıyla birleştirdiğim zaman, yalnız uyanık durmakla kalmadım, yorgunluğumu da bir derece unuttum. Bundan sonra geçen saatler ve günler içinde olanlar. Günümüz insanı için bir anlam taşımayabilir. Onun için daha öncesini ve niçin Goltz'ün benim kafamda cerrahinin gelişmesinin anahtarı olarak kaldığını anlatmam gerekir. Goltz o yıllarda beyin sırlarını çözmeye uğraşan uluslararası fizyolojistler grubundandı. Beyin, kapalı ve üstün bir tesirle çalışan bir cisim sayılmaktaydı. Fransız Flourens, kurbağalarda yaptığı deneylerle şu teze varmıştı: Beyin fonksiyonu bütün organa öyle eşit olarak bölünmüştür ki, basitçe beyin büyük bir kısmı çıkartılabilir. Geriye bırakılan parça bütün organsal ve ruhsal fonksiyonları üzerine almaya yeterlidir. Halbuki ta eski Yunanlı hekimlerin kafa yaralanmalarında ve kafanın bir tarafındaki hastalıklarda, karşı vücut tarafında felç ve krampların meydana geldiği dikkatlerini çekmişti. Buna rağmen Flourens'in beyin bütün kısımlarının eşit değerinde olduğu teorisi bir dogma olarak uzun süre kaldı.

1861'de en iyi dostlarımdan Parisli cerrah ve antropolog Paul Broca bu dogmaya kaşı çıktı. Broca, ölümden birkaç yıl önce konuşma yeteneğini kaybeden bir hastanın, öldüğünde kafasını açtı. Bu seksiyonda Broca, beyin sol ön lobunda ikinci ve üçüncü frontal kıvrımları içinde, gayet iyi sınırlanmış hastalıklı yumuşak bir bölge buldu. Bundan şu sonucu çıkardı: Beyin yumuşamış olan ikinci ve üçüncü frontal kıvrımında öyle bir fonksiyon merkezi bulunmaktadır ki, bu merkezden konuşma, daha doğrusu kelime oluşumu idare edilmektedir. O halde kendi hastasında bu bölgenin hastalanması ile konuşma kaybı olmuştur. Sonuç olarak, şu tezi ortaya attı: Belki de beyin böyle birçok merkezin birleşmesinden oluşmuştur ve bu merkezlerden her biri vücudun, kasların ve hatta ruhun belli fonksiyonlarını idare etmektedir. Broca'nın butezi şiddetli bir tepki gördü. Neyse ki o zamanların meşhur bir hastanesi olan felçli ve epileptiklerin "Natioal Hospital"inde genç bir doktor, Hunglings Jackson, birkaç yıl sonra Broca'ın yolunda ilerleyen sonuçlara vardı. Sonraki yıllarda dostluğunu kazandığım Jackson, ne cerrah ne de anatomistti. Sadece bir klinisyendi. Ama National Hospitalde yatan hastaların dış semptomlarının beyinden gelen bilinmeyen yollardan iletildiğine dair olağanüstü bir sezme yeteneği vardı. Kendi ağır migren nöbetleri esnasında kendini gözlemlerken birisi tarafından rahatsız edilirse müthiş sinirlenmesi ile karakteristik olağanüstü bir alim edası vardı. Karısı Elisabeth zaman zaman epilepsi şeklinde nöbetler ve çekilmelerle kendini gösteren bir beyin kabuğu hastalığından ölmüştü. Kendisini son derece takdir etmekle beraber, eminim ki karısının acı kaderinde bile o, dikkatli ve soğukkanlı bir gözlemci olarak kalmıştı. 1864'te Jackson, beyin kanaması sebebiyle sağ tarafında felç olan aynı zamanda konuşma kabiliyetini kaybeden birçok vaka kaydetti. Böylece felçlerde daima beyindeki kanama odağının karşı tarafta oluşu, Broca'nın sol beyinde bir konuşma merkezi bulunduğu yolundaki tezinin altını bir defa daha çiziyordu. Birkaç yıl sonra Jackson yeni gözlemlerde bulundu. Tek taraflı kramp nöbetleri geçiren hastalarda bu krampların seyrinin şaşmaz bir sırası oluyordu. Elde ve ayakta başlıyor ve gittikçe kola ve bacağa yayılıyordu. Sanki beyinde ekstremitelerin her parçası için ayrı ayrı birer motor merkez bulunmakta ve bu merkezler birbirine o kadar yakın bulunmakta ki devam eden bir uyarı, arkası arkasına, isabet eden ekstremitelere parçasına yayılmaktadır. Bu düşünce tarzı sonunda Jackson belirli kas hareketlerini idare eden "beyin motor mer-

kezleri" olduğu kanısına vardı. Bir tek otopsi blie yapmadan sadece klinik gözlemlere dayanarak çeşitli hareket şekillerinin merkezlerinin orta beyin arterinin dağılma alanında bulunduğunu açıkladı. Bir yıl sonra, yani 1871'de Berlin'den beyinde böyle hareket merkezlerinin olduğunu gösteren ve köpeklerdeki deneylere dayanan şaşırtıcı bir haber geldi. Bu haberi veren Theodor Fritsch ve sonraları pek tanınmış bir nörolog olan Eduard Hitzig isimli iki genç Berlinli doktordu. Fritsch, Prusya-Danimarka savaşı sırasında rastlantı sonucu ağır kafa yarası bulunan bir askeri görmüştü. Dikkatlerini çeken, açıkta kalan beyinde belli bir noktaya dokunmakla, karşı vücut yarısının belli bir yerinde tik şeklinde kasılmalar meydana geliyordu. Bir süre sonra Berlin Fizyoloji enstitüsünde çalışan Hitzig'le beraber bu gözlemi hayvan deneyleriyle araştırmak istedi. Hitzig'in çalıştığı enstitünün Prusya krallığı sarayına yakın oluşu nedeniyle, bu deneylerin orada yapılması imkansızdı. Onun için beraberce Hitzig'in evinde çalışmaya başladılar. Hitzig'in genç karısı, yatak odalarındaki tuvalet masasını emirlerine verdi. Ve yatak odasının yanındaki bir odada deney köpeğine baktı ve besledi. Fritsch ve Hitzig köpeğin başında meninkleri serbestçe ortaya koyacak kadar bir kısım kemik kesip çıkardılar. İlk köpek kafatası açılırken kanamadan öldü. Daha sonraki deneyler şanslı geçti. Fritsch ve Hitzig, zayıf bir elektrik akımı ile beyin kabuğunu uyardılar ve hakikaten gördüler ki belli bir noktaya temas edince karşı vücut tarafında belli hareketler olmaktadır. Toplu iğne ile alanı işaretleyip köpeği öldürdükten sonra kafayı açtılar. Her seferinde iğnelerin uçları merkezi beyin kıvrımlarının aynı yerinde bulunuyordu. Bir süre sonra Fritsch ve Hitzig, daha kafatasını açırken fazla aramadan belli hareketleri yaptıracak noktaları kolaylıkla buluyorlar ve hakikaten bu noktaların uyarılması, bekledikleri hareketi meydana getiriyordu. Bu yerleri "Motor merkezler" diye adlandırdılar ve Jackson gibi bütün kas hareketlerinin böyle merkezlerden idare edildiğini kabul ettiler. Böylece beyni, asla tek parça kapalı bir cisim değil, tersine "birçok fonksiyon merkezlerinden oluşmuş mozaiksel bir bütün" olarak kabul ettiler. Aldıkları bu sonuçlar, birçok fizyologlar üzerinde derin bir etki yaptı. Özellikle daha sonraları Jackson gibi "National Hospital"ın meşhur nörologlarından olacak olan Londralı David Ferrier çok etkilendi. Ferrier, hayvan deneylerindeki elektriksel uyarma metoduna devam etti ve hareket ve duyu organlarının çeşitli merkezlerini saptadı. Yorucu araştırmalardan sonra her iki beyin yarım küresinin üst

temporo-sfenoidal kıvrımında lokalize olan işitme merkezini buldu. Ferrier, Fritsch ve Hitzig nihayet bu elektriksel uyari metodunu tamamlamak için hayvanlarda beyin bir kısmını çıkarmayı düşündüler. Sonunda 1873'te Ohia'nun Cincinatti şehri Medical College'de klinik tıp profesörü olan Robert Bartholow, Alman Fritsch ve Hitzig'in ilk makalesini gördü. 1874'de tesadüfen Mary Rafferty isimli otuz yaşında bir kadın Bartholow'un Cincinattide Samariter hastanesindeki bürosuna geldi. Bir kanser hastalığı kafatasının büyük bir kısmını harabetmişti ve beyin açık olarak görünüyordu. Bartholow ölüme mahkum bu kadında beyin kabuğunu zayıf bir akımla uyardı. Ve gördü ki Fritsch ve Hitzig'in hayvan beyininde tespit ettikleri merkezleri, insana da uymaktadır. Ama Bartholow'un sesi böyle kenar bir semtten, o zamanki dünyanın ilmen enterasan olmayan bir bölgesinden geldiği için pek duyulmadı ve asla ciddiye alınmadı. Hitzig ve Ferrier eski fizyologların hücumuna uğradılar. Flourens ekolünün yandaşlarını sarsmak o kadar kolay değildi. Üstelik kısa bir zaman sonra bunlar da yaptıkları deneylerle Ferrier'in tam aksi sonuçları aldılar yani beyinde fonksiyon merkezlerinin olabileceği tezini çürüttüler.

Tam o sırada Paris'te Paul Broca'nın bir otopsinde buldum. Hasta, şiddetli baş ağrıları ve sol kolunda, sol bacağında ve sol yüzünde gittikçe artan felç belirtileri sonucu ölmüştü. Broca otopside beyin sağ yarım küresinde kapsülle çevrili ve kolayca beyin dokusundan ayrılabilen kestane büyüklüğünde bir ur bulunmuştu. Hiç şüphe yoktu ki şiddetli felçlerin ve ağrıların sebebi bu idi. İlk defa o zaman içime doğdu ki eğer kafatası açılırsa bu kolaylıkla ayrılan tümör çıkarılırsa idi kim bilir nasıl kolaylıkla bu adama yardım edilebilirdi. Kafatasını açmak veya trepanasyon, bilinen en eski cerrahi girişimlerden biridir. Bizzat Broca, trepanasyonun tarihiyle özellikle meşgul oldu ve şaşılacak detaylarını tespit etti. 1873'de Lyon'da yapılan antropologlar kongresine katıldı. Orada Prunieres isminde bir köy hekimine rastladı. Prunieres'in memleketinde yapılan kazılarda büyük yuvarlak delikler bulunan kafataslarına rastlamışlardı. Delikler binlerce yıl önce sanatkarca kırılarak veya kazınarak açılmıştı. Prunieres bu deliklerin, ölümlerin hayatta olduğu zamanlarda kafataslarına taktıkları para şeklinde koruyucu ve mukaddes parçaların ölü kafataslarından çıkarılmaları ile oluştuğunu sanıyordu. Halbuki Broca bunların, ait oldukları taş devri kafataslarında hayatta iken açılmış olması gerektiğini ispat etti. Deliklerin ke-

narları, birkaç istisna dışında, yaşayan insanların kemik yaralarında olduğu gibi kemik rejenerasyonu gösteriyordu. Rejenerasyon çevresinden anlaşılacağına göre bu şahısların çoğu girişimden sonra az veya uzun süre yaşamışlardı. Birkaç kafatasında bu deliklerle birlikte harp yaraları da bulunduğu için Broca bu deliklerin yalnızca kafa kubbesinin parçalanmış kısımlarını çıkarmak için kullanıldığını zannetmişti. Belki de böyle acil ameliyatlara göstermiştir ki bu şekildeki kemik fragmanlarının uzaklaştırılması, felçleri ve baş ağrılarını geçirmektedir. Böylece taş devrinin sağlıklı uğraşan kimseleri, yaralanma olmadan da baş ağrısı, felçler, epilepsiler ve diğer hastalıklar halerinde de belki kafatasını açmaya yönelmişlerdi. (*) Bir diğer görüş de insandaki fena ruhları çıkarmak için kafatasının bir çeşit dinsel inançla açılmış olacağı fikridir. Bütün bunlar hipotezlerden ibaretti. Fakat Broca kesin olarak göstermişti ki taş devrindeki bir hekim, elindeki aletle pekala trepanasyon yapabilecek durumdadır. Broca, canlı bir köpekte çakmak taşı ile pek de sıkıntı çekmeden kafatasını açabilmiştir. Aynı deneyi Broca kadavra üzerinde tekrar etti. Bir çocuk kafatasında, kazıyarak trepanasyonu dört dakikada yaptı, erişkin için bir saatlik zaman gerekti.

Bir süre sonra hemşehrim New-York'lu politikacı, gazeteci, yazar ve gezgin George Squiers, Peru'da Cusco'da özel bir müzede, eski bir Peru mezarlığında bulunmuş bir kafatasına rastladı. Kafatası meşhur İnka devrinden ve üzerinde bir trepanasyon deliği bulunuyordu. Ama bu delik Broca'nın kafatasındakilerden başka bir şekilde meydana getirilmişti.

(*) O zaman taş devrinde yapılan trepanasyonların sebep ve metodunu araştırmak için akıllara şöyle bir fikir geldi: 19. asrın ikinci yarısında hala taş devrini yaşayan, özellikle güney denizi civarında yaşayan kavimlerde bu konuyu araştırmak. Misyoner, seyyah ve ağaç dikicisi olarak güney denizi bölgelerini tanımış olan Parkinson, Sanson, Lesson, Ellis ve Ella, sonraki yıllarda hakikaten Tahiti, Pomaton adaları, yeni İrlanda ve Yeni Britanyadan trepanasyon hakkında bildirimler bulundular. Broca'nın tahmin ettiği gibi taştan yapılmış aletler ve istiridye kabuklarıyla yaptıkları kafa açma girişimlerini genişçe bildirdiler. Ağrı dindirici olmadan yapılan bu ameliyelerden sonra ameliyat edilenlerden yarısı on yıldan fazla yaşamakta idi. Seyrek olarak ta trepanasyon yapan hekimlerin, meydana gelen kemik defektini bir hindistan cevizi kabuğu ile kapatıp deriyi tekar üzerine çektiklerini de bildirdi. Ameliyatların ana sebebi, harpte taş çarpması neticesi parçalanmış kemik kırıklarını çıkarmak veya beyin dokusuna baskı yapan kemik fragmanını serbestleştirmektir. Fakat baş ağrısı ve kramplarda da trepanasyon yapıldığı oluyordu. Yeni İrlandalı anneler, kötü ruhlara çıkış yolu imkanı vermek için çocuklarının kafataslarını açıyorlardı.

Alın kemiğinin sol tarafında, köşelerden birini kesen dört doğru kesi vasıtasıyla dörtgen şeklinde bir kemik parçası çıkarılmıştı. Kesilerin şekline göre bir taş enstrüman kullanılmıştı ve kemik beyin zarına kadar kesilmiş ve nihayet kemik dörtgen dışarıya doğru kırılarak çıkarılmıştı. Burada da açıkça belli olan kemik rejenerasyonu, ameliyatın hayatta iken yapıldığını ve ameliyatlıının girişimi atlatıp uzun bir zaman yaşadığını gösteriyordu. Bu buluşlar Broca üzerinde bende de olduğu gibi fevkalade derin bir etki yaptı.

Böylece çeşitli beyin hastalarında, özellikle uralarında, kafatasını açıp bunları uzaklaştırmanın mümkün olabileceği fikri akıllarda uyanmaya başladı. Madem ki taş devri insanları narkozsuz ve antisepti olmadan kafatasını açmayı başarmışlardı, biz imkanlarımızla böyle girişimleri yapabilir ve beyin hastalıklarının derinden odağına cerrahi olarak yaklaşabiliriz. Literatürde de eski Yunanda, orta çağda ve 19. asrın ilk yarısına kadar olan yeni çağda, trepanasyonun büyük bir sayıda yapılmış olduğunu tespit etmek kolaydır. Hippokratın yazılarında, beyin sarsıntılarında, kanama ve salgı birikimini dışarı almak için kafatasının delinmesi önerilmiştir. Eski Yunanlı doktorların trepanasyon için kullandıkları aletler orta çağda yeniden ortaya çıkmış-sadece görüşünü güzelleştirmiş olarak- ve benim de gençliğimde kullanılan cerrahi enstrümanlardır. Bunlar Taçsı Trepan dediğimiz daire şeklindeki bükülmüş ve üzerine tutacak sapları olan kuvvetli bir band teskere veyahut da alt ucu çepçevre testere dişleri ile kaplı bir boru idi. Her iki enstrüman da eski Yunanlılarda kullanılırken orta çağda, Rönesans devrinde ve keza yüzyılın başlangıcında olduğu gibi, kafatası kemikleri üzerine konur ve yuvarlık bir kemik parçası dışarı alınmaya ve sert beyin zarı ortaya konmaya kadar döndürülerek kafatası açılırdı. 16. yüzyılın ünlü Fransız cerrahı Paré, enstrümanları çoğalttı ve bunlara burgu, keski ve elevatörü de ekledi. Paré her kafatası yaralanmasında, her beyin sarsıntısında, kan, cerahat, kemik parçaları veya baskı belirtilerini gidermek için trepanasyon yapardı. İlk defa Paré, bugün narkozsuz düşünemeyeceğimiz girişimlerin sonuçları üzerine kesin bildirimlerde bulundu. Broca'nın taşdevrinde tespit ettiği trepanasyonlular da olduğu gibi, burada da girişimi tolere edip yaşayanlar oldu. Oran prensi gibi 17 defa trepanasyon geçiren insanlar vardı. Ama herhalde buna karşılık yara infeksiyonu, menenjit ve septisemiden ölenlerin sayısı, karın cerrahisinin ilk zamanlarında peritonitten ölenlerin sayısından çok fazladır. Daha sonra-

ki yıllarda ölüm oranı da yeni çağın başlangıcına kadar gittikçe o kadar feci surette arttı ki, 19. yüzyılın ilk yarısında Paris hastanelerinde her trepanasyon yapılan hasta cerahat ateşinden öldü ve sonunda dünyadaki bütün cerrahlar bu ameliyatı aforoz etti. Böylece trepan ancak lüzumsuz bir alet olarak enstrüman dolaplarında kaldı. Münih'in en meşhur cerrahı Nepomuk Nussbaum, 1866'da savaşa cerrah olarak giden bir öğrencisini, bu cinai trepanasyondan vazgeçmesi ve her kafatası ve beyin yaralanmasını kendi kaderine bırakması öğüdü ile uğurladı. Nussbaum şöyle diyordu; "Yaralanma, kan toplanması, iltihabi veya cerahatli eksudaların meydana getirdiği kompresyon belirtilerine bugün artık hiçbir bilgili cerrah trepanasyonu düşünmemelidir. Çünkü şansımız yaver gidip birinci veya ikinci trepanasyonda aradığımız odağa varabilesek bile bu tedavi, hastalığın kendinden daha tehlikelidir. Onun için bize, iltihapla savaşmak, resobutin, colomed v.s. vermekten ve tabiatın yardımını beklemekten başka yapacak birşey kalmıyor." Nussbaum'un bu sözleri o zamanın bütün cerrahlarının görüşünü yansıtmaktadır. Fakat orta çağdan beri kafatası açmanın böyle gittikçe katastrofal oluşu, hastaların kirli, bulaşıcı maddelerle infeksiyon kaynağı haline gelmiş hastanelerde ameliyat olmasından ileri gelmekte ve şüphesiz bu kötü sonuçlar beyni ortaya koymaktan değil, özellikle infeksiyona çok hassas beyin zarından ileri gelmektedir ve ileride bu enfeksiyondan anti-sepsi sayesinde kaçınılabilecektir. O halde infeksiyon tehlikesi, beyin civarı ameliyatlarının denenmesinde bir engel olmaktan çıkabilecektir.

O zamanları düşündükçe ve aklıma Broca ile yaptığımızımsayısız sohbetler geldikçe bugün bile cerrahinin en zor kısımlarına o zamanlar ne kadar yaklaştığımızı ve tahminlerimiz ve vardığımız sonuçlara ne kadar basitçe ulaştığımızı şaşarak hatırlarım. Fakat biz o zamanlar ileri atılım arzuları ile dolu ve aynı zamanda ne gibi tehlikelerle karşı karşıya olduğumuzu bilmeyen bir optimistlikle dolu çocuklar gibiydik. Bizce beyin cerrahisindeki zorluk, beyin açılmasında veya bir urun çıkarılmasında değildi. Bu zorluk, ameliyattan evvel bu urun lokalizasyonunu bilemeyişimizdeydi. Hastalık odağı kafatası kemikleri altında kendini gizlemişti. O zaman bilinen hiçbir yardımcı teşhis metodu kafayı açmadan odağı kesin olarak saptayacak ve kafayı gerekli yerden açtıracak kudrètte değildi. Bütün kafatası bölgelerine yayılan ağrı asla bir urun oturduğu yeri belirtmiyordu. Burada aşılması çok zor, derin bir uçurum vardı. Bu durumda Fritsch, Hitzig ve Ferrier'in araştır-

ma ve tezlerinin Broca ve benim içine büyük önem taşıdığı bugün asla anlaşılmaz. Eğer hakikaten vücudun her kası ve her duyusu için beyinde bir emir bölgesi varsa ve yine hakikaten bu fonksiyon merkezleri belli ve her zaman aynı yerde iseler, belli vücut kısımlarında meydana gelecek felç veya diğer hastalıklar beynin belli vücut kısımlarında meydana gelecek felç veya diğer hastalıklar beyin belli ve bizce bilinmeyecek bir yerinde bir hastalık odağı ve mesela bir tümörü haber verecektir. Bundan sonra da planlanmış cerrahi bir girişimin mümkün olması gerekirdi. Kafamızda bu sonuca varduktan sonra, kendisini antisepsiye adanmış ve antisepsi sayesinde bütün insanları büstüri lehine fethedeceğine inanarak boğaz tokluğuna çalışan birçok genç cerraha mektuplar yazdım. Fakat bütün bunlardan hiçbirini, içlerinde tanıdıklarım da dahil, devamıza inandıradım. Broca hakikaten iyi bir hoca idi ama bu işi bizzat yapmak için çok beceriksiz bir cerrah olurdu. Bütün diğer cerrahlar da Ferrier'in fonksiyon merkezlerini fizyolojik yönden imkansız olarak kabul ediyorlardı. Bu yüzden sorumluluğunu bilen hiçbir cerrah, yapacağı girişimi böyle tartışmalı bir konu üzerine oturtmak istemiyordu.

Ferrier'in ve fonksiyon merkezleri tezinin tam karşısında bulunanların başında şimdi benimle St. James otelinde kalan yukarıda yazdığımız Goltz vardı. O zamana kadar Goltz'la hiç karşılaşmamıştım. Sadece resimlerinden kendini tanıyordum. Elli yaşlarında, ağır vücutlu, yuvarlak yüzlü bir batı prusyalı idi. Almanya dışında olanlar onu o zaman haklı veya haksız, geçmiş devrin geri kafalı Alman tiplerine benzetiyorlardı. Bunların dışında onun hakkında bildiğim, iyi bir fizyolog olduğu ve daha öğrenciliğinde Königsberg'de mali güçlükler içinde bir odada beyin ve sinir sisteminin sırlarını çözmeye yarayacak izler üzerine çalıştığıdır. İşine başladığında bütün malzemesi bir makas, bir penset, biraz sütür ipliği ve kendi yakaladığı birkaç kurbağadan ibaretti. Sonraki deneylerinde kurbağalar o kadar önemli bir yer tutmuştur ki konferans ve yazılarında: "Mesela iki kurbağa alalım" sözü hep başlangıç sözü olmuştur. Yıllarca Goltz beynin eksikliğinin hayat üzerine etkilerini araştırmak için narkoz altında kurbağaların beynini çıkartmıştır. Bu deneylerin sonunda beynin ve omuriliğin fonksiyonlarını ortaya koymaya çalıştı. İlim aşkı ile sayısız deneyler yaptı. Beyinsiz kurbağaları, sıcaklığı gittikçe artan bir su içinde ısıttı, hatta kaynattı. Bununla şunu ispat etmek istiyordu: Yavaş yavaş artan uyarılar kurbağada bir zarar oluşturmaz, ancak bunların şok şeklinde bir-

denbire kaynar su ile karşılaşmaları zararlara sebep olur. 1870'lerin ortalarında Hannoverdeki bir kongrede fizyologlara, kurbağanın hayat belirtilerinin sadece reflekslerden meydana geldiğini gösterdi. Bütün kurbağaların beyinleri çıkartılmıştı. Goltz, soluk, şişman elleri ile dokunmadıkça enerjisiz olarak bir kenarda duran, bir hareket yapmaya, gıda almaya bile gücü olmayan hayvanlardı. Fakat Goltz, belli bir yerlerine dokunduğunda kasılmalar gösteriyorlardı. Başka bir yerine dokunduğunda, sığıyor, saklanıyor, yüzüyor veya ses çıkarıyordu. İnanmayan seyircilerden biri Goltz'dan bu beyinsiz kurbağayı beş defa öttürmesini istedi ve sanki hayvan bir terbiyecinin elindeymiş gibi hakikaten beş defa öttü. Şüphe yok ki Goltz, yeni bir saha olan vejetatif sinir sistemi araştırmaları ve kalbin otomatik uyarılarla idare edilen faaliyetlerinin araştırılması alanında öncülerden biridir. Yani Goltz, Hitzig ve Ferrier'in beyin fonksiyon merkezlerine ilişkin tezine diğer fizyologlar gibi körü körüne karşı çıkan basit fizyologlardan değildi. Goltz bu teze, kendi deneylerinin aksine olduğu için karşı çıkıyordu. Hitzig'in ortaya çıkışından hemen sonra Strassburg'ta profesör olduğundan beri Goltz, köpeklerde beyin deneylerine geçmişti ve bütün beyin korteksini her iki tarafta tama yakın çıkardığı deneyler bildirmişti. Buna rağmen beyinsizleştirilmiş köpeklerin yediği, sıçradığını, gördüğünü ve duyduğunu çeşitli tanıklara göstermişti. Bundan dolayı bir süreden beri Ferrier ve yandaşlarına sorduğu soru şu idi: Ferrier'in fonksiyon merkezlerini bulduğunu iddia ettiği organ ve duyarlar nasıl oluyor da beyin bu merkezi çıkarıldığı halde de fonksiyone edebiliyorlardı. Goltz bu deneyleri ile, Broca'nın ve benim beyin cerrahisinin kurulması için gerekli en önemli koşulları taşıyan inancımızı temelden sarstı. Konservatif hekim kitlesini kendisine bağladı ve beyindeki fonksiyon merkezlerinin lokalizasyonunun baş eksperisi olan Ferrier'i kendisini savunma durumunda bıraktı.

İşte bu akşam rastlantı veya kader, bu karşıtımı çok yakınına getirmişti. İşte bu durumdur ki Goltz adını gördüğüm zaman neden heyecanlandığımı ve köpeğinin ilk inlemesi ile bu heyecanımın neden daha da arttığını açıklar. Herhalde bir onbeş dakika geçmişti ki yine hafif bir havlama işittiğimi sandım. Bu sefer ses sanki daha yakından gelmişti. İçinde bulunduğum yorgunluğun son parçası da kayboldu. Bu sesi çıkaran köpek, kesinlikle Goltz'un beyinini çıkarttığı hayvalardan biriydi. Fakat sesi çıkaran köpek, kesinlikle Goltz'un beyinini çıkarttığı hayvanlardan biriydi. Fakat eğer böyle ise yani Goltz böyle

bir hayvanla ta Strassburg'dan Londra'ya gelmişse, bu, sadece beyin fonksiyon merkezlerine ayrılmasının olanaksız olduğu kendi tezini bütün dünya hekimlerine, hiçbir şüpheye yer bırakmadan kanıtlamak ve Ferrier ve beyin fonksiyon merkezleri tezine öldürücü darbeyi vurmak için olabilirdi. Battaniyeyi üzerimden attım ve titreyerek seyahat çantımın bulunduğu köşeye gittim. Çantadan kongrenin programını çıkarıp dikkatlice araştırdım. Daha önce programa şöyle bir bakmış ve sadece cerrahi konferans ve konuları işaret etmiştim. Programın sayfalarını uzun süre karıştırmama gerek kalmadı. Birkaç sayfa sonra gözüm, bulanık sarı ışıkta "Fizyoloji Seksiyonu" programına takıldı. Oturum Albemarle Street'te "Royal" enstitü salonunda yapılacaktı. Fizyoloji seksiyonunun ilk gün programında 4 Ağustos Perşembe, saat 10 yazısından ve kongre başkanı Profesör Foster'in açılış konuşmasından sonra Friedrich Goltz'ün ismi vardı. Öngörülen bildirin konusu şu idi: Beyin kabuğunda hayat fonksiyonlarının lokalizasyonunun tartışılması. Demek doğru tahmin etmiştim. Goltz'ün bildirisi diğer bütün bildirilerin başında geliyordu. Tabii bu da kongre düzenleme kurulunun bu konuşmaya ne kadar değer verdiğinin açık bir ifadeseydi. Ropdöşambırımı sırtıma alıp pencereye gittim ve pencereyi açtım. Dışarıda sonbahar sisi hüküm sürüyordu. Hava sarı, ağır ve nemli idi. Sis dalgalarının ağır hareketlerini seyreder Ferrier'in tezine dayanıp beyin hastalıklarında cerrahi bir girişimi ne kadar arzulamış olduğumu düşündüm. Son yıllarda belirmiş olan böyle bir olanak eğer şimdi can evinden vurulacaksa bu benim için dayanılmaz, yıpratıcı bir şok olacaktı. Fakat beyini olmayan, buna rağmen yaşayan, yürüyen, havlayan, sıçrayan, gören ve duyan bir köpeğe sahip olan Goltz'a karşı Ferrier ne yapabilirdi?

"Size mani olmadığımı ümid ederim" cümlesini sık sık kullanan, utangaç çekingenliği ile zayıf, ince Ferrier, bu cüsseli Alman direkt bir savaşa acaba ne kazanabilecekti?

Sis odaya doluyor ve ropdöşambırımın nemlendiğini hissediyordum. Titreyerek pencere koluna uzanıp pencereyi kapatmak istediğim o anda köpeğin hafif inlemesi tekrar duyuldu. Bu sefer o kadar yakından gelmişti ki sanki komşu odada bulunuyordu. O anda birkaç metre ileride pencerenin sağ tarafında, ona dik olan bir duvarda bir pencere aydınlandı. Perdeleri kapalı değildi. Elinde lamba ile bir zat odaya girişti ve lambayı masanın üzerine koymuştu. Sonra öne doğru eğildi. Bu sırada bir sandığın kapağını gördüm. Kapağın ardından bir köpeğin

burnu göründü. Yarı sızlanır, yarı memnun bir uluma, adamın hayvanı eliyle okşaması sonucu sustu. Adam Goltz değildi. Herhalde bakıcısı olacaktı. Şimdi köpeğin bütün başı ve vücudunun ön yarısı görünüyordu. Köpek ön ayaklarını sandığın kenar kemerine dayamıştı. Aramızdaki mesafeye rağmen otel kapıcısının tarif ettiği şeyleri aynen gördüm. Eğri bir kafası vardı ve bu kafada şüphesiz kaba kuvvetle yapılmış bir girişimin derin çukurları görünüyordu. Kafatasının üst kısmı ve beyin tamamen çıkarılmış gibi duruyordu. Buna rağmen köpek gayet aktifti. Bakıcı köpeği kaldırarak kafesinden çıkardı. Köpek, kuyruğunu sallayarak adamı sandalyesine kadar takip etti. Görünüşte, beyninin çıkarılmış olmasına rağmen arızasız yürüdüğü hatta zıpladığı inkar edilemezdi.

Artık sisin ıslak soğukluğunu duymaz olmuştum. Bütün dikkatimi hayvana ve onu sakinleştirecek şekilde okşayan adama vermiştim. Köpek, kıvrılıp yattı ve başını ışığa çevirdi. Şimdi başında bulunan krateri andıran nedbeleşmiş çukurları daha iyi görüyorum. Bu çukur ve tümsekleri örten deri inip inip kalkıyordu. Bir süre sonra bakıcı ayağa kalktı. Beni veya hiç olmazsa pencerenin aydınlandığını görmüş gibi penceresine yaklaştı. Köpeğin de ardından onu takip ettiğini görebildim. Ve o anda lambamı söndürmeye vakit bulamadan perdeler kapandı ve görüş alanım örtülmüş oldu. Buna rağmen lambamı söndürdüm ve karanlıkta beklemeye başladım. Fakat karşıda, duvardan ancak ayırt edilebilen pencerenin dörtgen aydınlığından başka görececek bir şey kalmamıştı. Sonunda pencereden çekildim. Lambayı yaktım. Saate baktığımda 10'u geçiyordu. Yeniden soğuğu duymaya başladım. Lambayı tekrar söndürerek pencereyi biraz kapadım. Aralık bırakmamdaki amaç, hertürlü gürültü ve sesi duyabilmek veya dışarıdaki bir ışığı görebilmektir. Böylece titreyerek yatağa uzandım.

Çok kuvvetli fakat sevinçli bir havlama, dalmış olduğum burgu gibi düşüncelerden beni uyandırdı. Tekrar ayağa kalktım ve ışığı yakmadan pencereye yaklaştım. Köpeği gördüğüm pencere sonuna kadar açılmıştı. Kolaylıkla odanın içini görebiliyordum. Göbekli, pos bıyıklı, yuvarlak yüzlü ve ensesindeki saçları uzun, siyah redingot giymiş bir zat yerde oturuyordu ve köpek kuyruğunu sallıyarak yüzünü ona sürüyor. Resimlerinden de tanıdığım gibi adam Goltz'dü. Yeni dönmüş olmalıydı ve kendi sakatladığı hayvanı derin bir sevgiyle okşuyordu. Doğu Almanya kliniklerini ziyaretlerim sırasında çok duyduğum, sert ve dikkati çeken bir doğu Alman aksanıyla,

alçak fakat iyi anlaşılır bir sesle bakıcıya: "Pencereyi tekrar kapayınız. Unutmayınız ki hayvan artık normal bir hayvan değildir ve soğuğa karşı çok duyarlı olabilir. Perşembeye kadar ona birşey olması düşüncesi bile çok korkunç." Bakıcı pencereye yaklaşıp kapamak üzere pencereye koluna uzanırken: "Bay Profesör sakın endişe etmesinler. Hayvana iyi geldi. Açık hava hakikaten iyi geldi...". Son kelimeleri duyduğum sırada pencereyi de kapamıştı. Perdeler orta yerde birbirine kavuştu ve ben, artık gittikçe koyulaşan, görüşü azaltan ve otel avlusunu dolduran sisten başka birşey göremez oldum.

Ertesi sabah çok geç uyandım. Çünkü gece uzun saatler boyunca yatağımda sağa sola dönmüş durmuştum. Gece düşünürken Goltz'ü ziyaret etmeye ve olayları gözlerimle görmeye karar vermiştim. Fakat uyandığımda bir komi ile Goltz'e kartımı gönderince komi, Goltz'ün otelden çıktığını ve geri dönüp dönmeyeceğini bilmediğini ve arkadaşlarından birinde de kalabileceği haberi ile geri geldi.

Kongrenin açılışına yetişmek için ancak zamanım kalmıştı. Merdivenleri acele ile indim. Hole indiğimde kapıcı locasında yine akşam beni karşılayan kapıcının oturduğunu hayretli gördüm. Orta yaşlı şık bir beyle henüz konuşmalarını bitirmek üzereydiler. Ancak, son cümleler kulağıma çalındı. "Üzülerek söyleyeyim ki söz konusu olan bir yabancı" diyordu bu bey, "tabii verdiğiniz haber için size minnettarız ve kongre sırasında gelişmeleri dikkatle izleyeceğiz. Ama Almanya'da vivi-seksiyona karşı henüz bir kanun yok. Eziyet edilmiş bir hayvanla dolaşan bir yabancı için bu eziyete bir İngiliz vatandaşı da karışmamışsa maalesef elimizden hiçbir şey gelmez. Ama bunun da sırası gelecektir. Hayvan burada nereye götürüldü?" "Kings kolleje" diye yavaş sesle kapıcı cevap verdi ve yabancıya bir kağıt uzattı: "Profesör Yeo isminde birinin laboratuvarına. Bunu da öğrendim". Yabancı: "Bunun için size teşekkür ederim. Bu laboratuvar bizce belli. Profesör Yeo'un da hayvan deneyleri yapabilmek için lisansı var. Fakat sanıyoruz ki bu lisansın izin verdiğinden daha fazla deneylere giriyor. Neyse, tekrar çok teşekkürler." Kapıcı, iyi bir sesle yardımcı olmuş, memnun bir eda ile birşeyler söyledi. Bu anda gözü bana takıldı. Hemen sözünü kesti ve sanki yabancı bir müşteriye uğurluyor pozunda. "Güle güle efendim" diye hürmetle eğildi. Yabancı giderken kapıcı bana döndü: "Size ne gibi bir yardımda bulunabilirim?" diye aşırı bir dostluğa sordu. İyi istirahat edip etmediğimi sordu. Herhalde konuşmaları duyup duymadığımdan emin değildi. Biraz evvel köpekten

mi bahsettiklerini sordum. "Hangi köpek bay Hartmann?" diye hayretle sordu. Sonra: "Ha. Profesör Goltz'ün köpeğinden mi bahsediyorsunuz? O artık otelde değil". Konuyu değiştirmek istiyordu. "Bir emriniz mi vardı?". Bir an duraksadım, sonra: "Hayır teşekkür ederim" dedim.

Yolda tanıdık veya dost cerrahlarla birkaç defa durduktan sonra St. James Hall'e vardığımda görkemli bir tablo ile karşılaştım. Çok güzel döşenmiş büyük salon, renkli giysili gala hizmetlerinin durduğu kapı içlerine kadar binlerce doktorla hıncahınç dolmuştu. Benim yerim, birkaç ünlü İngiliz cerrahının dostça yardımlarıyla ön sıralardan birinden ayrılmıştı. Galler prensi ve kayın biraderi, sonradan Kaiser olan prens Friedrich henüz gelmemişlerdi. Erkek güzelliğinin sembolü olarak adlandırılan ve İngiltere kraliçesi Victoria'nın en büyük kızı Victoria ile evlendiğinden beri İngiltere'de pek sevilip sayılan prensi o zamana kadar bir iki kere uzaktan şöyle bir görmüştüm. Şimdi onun çok yakınında idim ve kendisi uzun boylu, kuvvetli, ince yapısı ve sakallı, erkekçe ama aynı zamanda biraz yumuşak yüzü ile sahiden büyük sempati uyandırıyor. Yakınında iki hekim bulunuyordu. Bunlar yedi yıl sonra Friedrich III'ün gırtlak hastalığı trajedisinde önemli bir rol oynayacaklar ve düşman iki karşıt olacaklardı. Biri Berlin'den Profesör, Gerhard, diğeri ise İngiltere'nin o zaman sahip bulunduğu en ünlü, aynı zamanda en çok dedikodusu edilen boyun, boğaz mütehasısı Morell Mackenzie idi. Wal prensi bir konuşma yaptı. Onu, konuşmacı olarak Hekimler Kraliyet Kolejinin başkanı ve mutlak hakimi Jener izledi. Jener, affetmez ve kaba, sert bir doğrulukta konuşuyordu. Bu tür konuşması daha önce kraliçe Victoria'yı etkilemiş ve onun aile doktoru olmuştu. Ondan sonra kongre başkanı James Paget sözü adı. konuşması, bizi bekleyen tıbbın gelişmesi için aşkla ve yapma arzusu ile doluydu. Birden bire ve Paget'te alışık olmadığımız bir şiddette anti-vivi-seksiyonistlere çatmaya başladı. Bu konu ile Goltz'un köpeği dolayısıyla ilk defa St. James'te karşılaşmıştım.

Pagét ince uzun elini uzatarak Louis Pasteur'ü, erken bir inme sonucu bir tarafı felç olan, çürüme mikroplarının kaşifi, kürsünün sol tarafındaki Pasteur'ü gösterdi: "Burada bir zat oturuyor. Bu zat tıp ilminin ilerlemesinde büyük rol oynamıştı" dedi ve devamla Pasteur'ün bu sonuca ancak canlı hayvanlar üzerinde deneyler yapmakla vardığını ve bu yolla insanların ızdıraplarına çareler bulunduğunu, kuduz ve ruam hastalığında da hayvanlardan yararlandığını anlattı. İngiltere'de fanatik hayvan dostlarının aç-

tığı ciddi savaşın her gelişmesi boğmaya gücünün yetmesine karşılık Pasteur'ün yaptıklarını örnek olarak verdi. Bu kongrenin bir görevinin de açılmış savaşa karşı durmak ve safları sıklaştırmak olduğunu söyledi. Paget sözlerini bitirir bitirmez İngiliz hekimleri grubundan şiddetli bir alkış koptu ve bu alkışlar bütün dinleyiciler de katıldı. İçimde artan bir huzursuzluk duygusuyla anlamaya başladım ki St. James'in kapıcısının anlattığı anti-vivi-seksiyonistlerin ortaya çıkışı, kongrenin yandaş bir problemi değil, tam tersine büyük, tesirli ve ana problemidir ve bu problem için Goltz ve Ferrier de gireceklerdir. Dinleyiciler ayağa kalktığında Hurglings Jackson veya hut da Ferrier'i aramaya başladım. Ferrier'in zayıf, çok kere iki parçalı şık redingotu içindeki vücudu kolay kolay gözden kaçmazdı. Görünüşünün inceliğine rağmen, gür ve dikkatle burulmuş bıyıkları yüzünden insan kendini ve İngiliz koloni subayının karşısındaymış gibi hissedirdi. Bu görüşünü bir parça taşıdığı gözlükler bozardı.

Fakat kalabalık içinde ne Jackson'u, ne Ferrier'i ne de Goltz'ü bulabildim. Bunların yerine Lister ile karşılaştım. Lister*, antisepsinin kabul edilmesi ve kullanılması için yapılan henüz sonuçlanmamış savaşın zor günlerinden beri eski bir dostumdu. Jackson veya Ferrier'i görüp görmediğini sordum. Görmemişti. Ona Goltz'ün köpeğinden ve bu sabah otelde karşılaştığım olaydan söz edince endişelendi. İlk reaksiyonu, köpek veya beyin lokalizasyonlan için değil, kapıcının tutumuna karşı oldu. Bana, Goltz'ün planlanan gösterisine karşı eğer Ferrier de kendi lokalizasyon teorisinin doğruluğunu kanıtlamak için canlı hayvanlar gösterecekse dikkatli olmasının mutlaka hatırlatılması gerektiğini bildirdi. Devamla: Ferrier, Goltz gibi bir yabancı değil. Karşıtlarımız için herşey bir anda cinayet sayılabilir. Kraliyet topluluğu yedi sekiz yıl önce bu konuları görüşürken majesteleri kraliçe benim fikrimi sordu ve bu günkü gelişimi ben o zaman tahmin ederek söyledim. Fizyolojik araştırmaların hızı, beraberinde elbette bazı şeyler gerektirecekti. Fakat tilki ve tavşan avı ve balık avlamayı pek doğal sayan, İrlanda'da on binlerce insan açlıktan ölürlen vejeteryenlerin büyük paralar sarfettiği böyle bir toplum, kurbağaları tıbbi araştırmalara karşı korumağa savaşırsa fanatiz-

(*) Joseph Lister. Londrada cerrahi profesörü. O zaman 45 yaşında Karbol ile antisepsiyi bulmuştu. büyük mücadeleler sonucu o zamana kadar infeksiyon etkenleri ile dolmuş bulunan dünya ameliyathanelerini bu yolla fethetmişti.

min kapısını açmış olur. Kim fanatikler karşısında bir santim gerilerse hayatı için savaşmak zorunda kalır. O zaman benim uyarıma aldırmadılar. İşte şimdi sonucu her halde karşılaşır karşılaşmaz Ferrier'i uyarcayım".

Sözleri içimdeki endişeleri daha da arttırdı. Beyin fonksiyonları üzerine yapılacak tartışmanın anti-vivi-seksiyonistlerin baskısı ile tehlikeye gireceği düşüncesi kafamda gittikçe yer etmeye başladı. Alman olan Goltz serbestçe fikir ve deneylerini ortaya sererken Ferrier bu baskı altında kendi tezinin savunmasından yoksun bırakılacaktı. Lister ile beyin fonksiyonlarının lokalizasyonu prensiplerini hiç konuşmamıştım. Keza Broca'yı ve beni uğraştıran beyin cerrahisi fikirlerini de ona anlatmamıştım. Antisepsinin yayılması için verdiği savaş kanımca onun bütün yaşamını doldurmuştu ve bütün diğer şeyleri onunla konuşmak bana onu rahatsız edecekmiş gibi geliyordu. Buna rağmen biliyordum ki Ferrier'in fikirlerini bilmekte ve onaylamaktaydı. Bunun için ona: "Ferrier'in Goltz'ün saldırılarını karşılayabileceğini zannediyor musunuz?" diye sordum. Lister, o sık rastlanmayan açık renkli gözlerini bana çevirdi "Bilmiyorum." sonra beni şaşırtarak devam etti: "Ama bütün kalbimle diliyorum. Geçenlerde, dayanılmaz baş ağrıları çeken ve felç belirtileri gösteren ümitsiz bir hastaya yardım etmeyi denedim. Beyinde bir yeni oluşumdan kuşkulandım ve ağrıların en şiddetli olduğu yerden trepane ettim. Bu oluşuma varacağımı ümit etmiştim. Maalesef olmadı. Parmağımı beyinle kafatası arasına sokarak yetişebildiğim yerlerde bir ur aradım Fakat bulamadım. Ancak hasta öldükten sonra otopside bir beyin apsesi buldum. Ameliyatta parmağım ona pek yaklaştığı halde bir şanssızlık eseri varamamış ve kil payı uzağında kalmıştı. "Derin bir nefes aldı. Başarısız bir ameliyatın sonunda daima olduğu gibi üzgündü. Bundan dolayı sözlerinin beni ne kadar etkilediğini anlamadı. Burada ayak üstü anlattığı şeyler benim ve Broca'nın Listerden daha genç cerrahları boşuna zorladığımız ilk deney, hakikaten ilk beyin cerrahisi deneyinden başka bir şey değildi. Lister, kendini zaman zaman gösteren o tutuk konuşmasıyla devam etti. "Bu ameliyatta şunu anladım ki Ferrier'in beyin lokalizasyonunun anlamı bundan sonra yapılacak beyin cerrahisi denemelerinde çok önemli bir yol gösterici olabilir. Bu lokalizasyonlar sayesinde benim vakamda olduğu gibi kör bir yoklamadan kurtulabilinir. Eğer buna karşılık Goltz haklı ise..." Sözüünü yarıda kesti. Sonra: "Ama Ferri'e rastlarsam mutlaka kendine bunlardan söz edeceğim.

Yaptığı beyin ameliyatının inceliklerini sormaya ve onunla içimde yatan bu konuyu iyice konuşmaya fırsat bulamadan bana veda etti Galler prensinin King street'in feodal lokantası "Willis Room" da verdiği bir yemeğe davetli idi. Öğleden sonra Berlin'den profesör Virchow'un günün ikinci büyük konuşması olacak olan bildirisinde buluşmak üzere birbirimizden ayrıldık.

Saat üçte, yani Virchow'un konuşması için toplanıldığından yarım saat sonra Lister'e genç, aşağı yukarı 36 yaşlarında, yanık tenli, sıhhatli bir zatla beraber rastladım. Lister bana yabancıyı, Kings College'in cerrahi ve fizyoloji profesörü, Ferrier'in beyin fonksiyon merkezleri hakkındaki çalışmalarında en yakın çalışma arkadaşı Gerald Yeo olarak tanıttı. Ferrier'le birkaç defa konuşmama rağmen o zaman Yeo'yu tanıımıyordum. Görünüşü ile sadece laboratuvar havası solumadığı, her boş dakikasını, bahçıvan, yelkenci ve Fowey'de balık avlamakla geçirdiği ve orada sevgilileriyle boş zamanlarının tadını çıkardığı belli oluyordu. Biraz inatçı bir yüzü vardı ve belirli bir İrlanda aksaniyle konuşuyordu. Ferrier'in açılış töreninden sonra tekrar laboratuvara kapandığını söylüyordu. Sonra devam etti: " Hikayenizi duydum. Haklısınız . Köpek şimdi Kings Collge'de bir hayvan bakım yerinde. Profesör Goltz önceden hayvanın oraya alınması için ricada bulunmuştu. Ancak Goltz dün akşam çok geç geldiği ve böyle kongrelerde de organizasyon hataları olduğundan köpek ancak bu gün oraya alınabildi. Yarın öğleden evvel Profesör Goltz'ün Profesör Ferrier'e ne takdim edeceğini kesin olarak bilmiyorum ama dostum Ferrier'in hazırlıklı olduğunu zannediyorum". Ben ilk defa hafiflemiş bir hisle: " Emin misiniz?" diye sordum. Yüzünde sır dolu bir gülümseme ile yüzüme baktı: "Profesör Ferrier' den evvel konuyu ortaya atmak istiyorum. Ama şu kadarını söyleyeyim ki herhalde birkaç sürpriz olacaktır ve bunlar kongenin en önemli olayları olacaktır. "Biraz durakladıktan sonra: "Anti-vivi-seksiyonistlerin tutumuna gelince: Eh.. Bu memlekette rizikosuz hiçbir fizyolojik araştırma artık mümkün değildir ve kanun çizgisini aşan bir kenarda yaşadığımız müddetçe .. " Konuşması, Virchow'un küçük kısa adımlarla kürsüye gelmesiyle yarıda kaldı. Berlin Patoloji Enstitüsünün dünyaca ünlü direktörü, sellüler patolojiyi kurmakla eski inanç olan, hastalıkların dokuda yerleşimi fikrini yıkmış ve tıbbi araştırmaların merkezini klinikten çıkarıp patoloji enstitüsüne sokmuş ve fikirlerini binlerce ve binlerce seksiyondan aldığı sonuçlara dayandırmıştı. Giriş cümleleri ile fazla oyalanmadı.

Kirpiksiz, delici gözleriyle sarı derili baykuş gibi yüzü biraz kızarmıştı ve ince kansız dudakları ince gri sakal ve bıyıkları arasında heyecanla kasılıyordu. Her zaman konuşmasının çok yavaş olan ritmi bile şaşılacak derecede canlanmıştı. Şöyle diyordu: "Bu kongre, büyük bir ajitasyon dalgası içinde toplanmış bulunuyor. Basit insanların hayvan sevgisini insafsızca kötüye kullanan çevreler Lonra'da, 1876'da konmuş olan İngiliz vivi-seksiyon kanununu yetersiz olarak propaganda etmek için iş başındadırlar. Bir yanda en vahşice metodlarla avlanan kimseler, 1876 da konulmuş olan kanunla bile yetinmiyorlar. Bu kanun ki ancak ciddi bir ilim adamı olup içişleri bakanlığından lisansı olmadıkça hiç kimseye canlı hayvanlar üzerinde deney izni vermemektedir. Bütün deneylerin narkoz altında yapılması ve deneylerin sonunda hayvanın hemen öldürülmesi yükümlüğü de onlara yetmiyor. Bu ajitasyonu yaratanlar, hayvanların öldürülmesine tamamen engel olmak isteyen vejeteryenler ve insan vücudunun gizli kalmış fonksiyonlarının tanınmasında hiçbir fayda görmeyen homeopatlar'ın körüklemesiyle, hiçbir akılcı düşünceyle etki edilemeyecek kimseler haline gelmişlerdir. Bunlar, iş kendilerine geldiği zaman hastalıklarından kurtulmak ve hayat sürelerini uzatmak için hekimlikten çok doğal olarak yararlandıkları halde onlara bu olanağı ancak vivi-seksiyonun hazırladığını, mesela Folkestone'dan William Harvey'in kan dolaşımını bulmasının ancak vivi-seksiyonla mümkün olduğunu kabul etmiyorlar."

Virchow'un bu konuşması içtenlikle alkışlandı. Oturum dağılmaya başlayınca Yeo önümden geçerken bir defa daha durdu ve bana:"1876 da kabul edilen kanunun bu memlekette neye izin verip vermediğini şimdi Virchow'un ağzından işittiniz. Olabilir ki Ferrier, lokalizasyon teorisini savunmak için deneylerinin sonuçlarını göstermeye mecbur olur. O zaman da bu saçma kanunu çiğnemekle suçlanabilir. Fakat böyle de olsa bu onu aldığı sonuçları göstermekten alıkoyamaz. Nasıl olsa yarın herşeye tanık olacağız."

Sonra beni akşam için South Kensington'da Conversazione'ye davet etti. Orada prensi, Alman prensi ve beşbin davetli bulunacaktı. Belki Ferrier de gelirdi. Anti-vivi-seksiyonistlere karşı Ferrier'in dayanacağını söylediğinden beri rahatlamıştım. O'na geleceğimi söyledim ve elbise değişmek için otelime yollandım. Bir süre sonra frakımın eşarbını bağlamakta iken kapım vuruldu ve iyi giyinmiş gözlüklü genç bir adam içeri girdi. Özür diledikten sonra, ya-

bancı davetlilerle röportaj yapmak üzere "Times"ten geldiğini söyledi. Profesör Yeo ile röportaj yapmış o da kendisini bana göndermişti. Önce gayet keyifli olarak bir taraftan giyiniyor bir taraftan da genel sorularına bir iki cevap veriyordum. Görünürde pek gayretli olarak cevaplarımı not ediyordu. Bir süre sonra St. James'in hoşuma gidip gitmediğini ve Londra'daki ilk gecemi nasıl geçirdiğimi sordu. Ben hâlâ durumda bir olağan dışı hâl sezmemiştim. Ama biraz sonra sanki hiç önem vermiyormuş gibi bazı misafirlerin gece bir köpeğin havlamasından rahatsız olduğunu, herhalde benim de duymuş olacağımı çünkü köpeğin benim odama yakın olduğunu söyleyince aniden içimde belli bir şüphe uyanı. Hemen herifin yanına koşup not defterine bir göz attım. Deminden beri yazdığı sayfada sadece bir iki anlamsız düz çizgi vardı. Delikanlı huzursuzlandı ve ayağa kalkmak istedi. Ben iterek onu tekrar sandalyesine oturttum. "Times"ten gelmişiniz değil mi? " diye sordum. "Evet, biraz evvel söyledim ya" diye şaşkınca cevapladı. Ben "Şunlardan hangisini yeğlersiniz? Ya Times'le hiçbir ilginiz olmadığını kabullenin yahut ta Times'te sorumlu müdür arkadaşımı buraya çağırancaya kadar oturun. Ondandan sonra da dolandırıcılıktan tutuklanın" deyince birdenbire eli ayağına dolaştı. "Tabii sizi bana profesör Yeo göndermedi değil mi?" diye sorunca başını hayır anlamında salladı... sonra: "Lütfen bırakın da gideyim" diye yalvarmaya başladı, "Sadece köpeğin geceleyin rahatsız edecek derecede havladığını duyduğunuza ilişkin bir açıklama almak istemişim. Eğer bu açıklama bir doktordan olursa elbette çok daha değerli olacaktı." diye kekeleydi. "Kimin için" diye sordum. Israrla sustu ve cevap vermedi. Ben: "Cevabınız olmadan da tahmin ettim. Sizin iş vereniniz olan anti-vivi-seksiyonistlere deyin ki karıştırlarından yüksek ahlâk ve anlayış istediklerini bar bar bağıırken, öte yandan daha temiz yollardan mücadele etmeyi öğrensinler." diye bağııp kendisine kapıyı gösterdim. Dışarda acele adımlarının sesini duydum. Daha sonra paltomu omuzlarıma aldım, şapkamı da alarak aceleyle hole yöneldim. İlk arabaya atlayıp South Kensington'a yollandım. İçimde hiddet, öfke, hayret ve beyin fonksiyonları için yapılacak mücadelede Vivi-seksiyonun işin içine karıştığında olacaklara ilişkin kaygı duyguları birbirine karışıyordu.

Geniş salonların, galerilerin ve hollerin elektrik ışıkları ta uzaklara yansıyor. Fakat açılış oturumundakinden daha kalabalık bir insan kitlesi içinde daha rahatlıkla insan kayboluyordu ve Ferrier'e bir türlü rastlayamadım. Onu ararken kötü bir rastlantı

Paris'ten Profesör Pean ile karşılaştım*. Beni ve Paris'teki karşılaşmamızı, Susan'ı yavaş yavaş eriten mide urundan onu kurtarması ve ameliyat yapması için kendisini boşuna zorlamalarımı herhalde hatırlamamıştı. O'nun ve Paris'teki ameliyathaneleri antisepsi evveli zamanlarda bir mikrop yuvası haline gelmiş birçok boş ve kirli bistüri virtüozlarının birçok günahlarını, aradan geçen zaman sürecinde unutturmuşum. Fakat o bana Susan'ın hayatı için yaptığım ümitsiz savaş zamanlarımı o kadar net ve yakın olarak hatırlatmıştı ki "Conversazione"yi ilk terkedenlerden biri oldum ve birkaç saat Londranın içinde araba ile enine boyuna dolaşıp durdum.

Ertesi sabah biraz titreyerek "Royal" enstitü binasında fizyolojik seksiyon salonuna gittim. Sonucun belli olacağı seyir yeri burasıydı. Giriş kartları kontrol edildi. Bu biraz beni teselli ettiyse de bu hareket ajitatörlerin ve bozguncuların girişinden kaygılanıldığını gösteriyordu.

Saat ona doğru Goltz salona girdi. Kuvvetli ve geniş alt çenesi, her iki taraftan aşağı sarkan bıyıklarını ileri doğru itmişti. Kendisinden çok emin bir görünüşü vardı. Hemen ondan sonra, ondan on yaş küçük olan Ferrier'in zayıf silueti görüldü. Ferrier, şimdi bile onu karakterize eden sessiz çekingenliği ve mahcupluğu içinde idi.'

Yeo, konferansın sekreterleri için ayrılmış yerlerden birine oturdu. Bu yer sakallı kongre başkanı profesör Michael Foster'in hemen bitişiğinde idi. Sabırsızlıkla Yeo'nun yüz ifadesinden bir şeyler okumaya çalıştım. Fakat yüzü bir gün evvelki gibi sakin ve hareketsizdi. Foster kürsüye geldiğinde hareketli bir şekilde bütün tıpta çok önemli bir yeri olacak saatin gelip çattığını bildirdi. Profesör Goltz'ün senelerden beri tartışması yapılan beyin lokalizasyonları problemini kesin bir sonuca bağlamayı öngördüğünü bildirdi. Profesör Ferrier'in cevap verme olanağı bulunacağını da sözlerine ekledi. Öğleden sonra her iki saygıdeğer zatın da "Kings College" de deney hayvanları taktim edeceğini ve sonunda hayvanları öldürerek deneylerinin doğruluğunu kanıtlamak için seksiyon yapacaklarını bildirdi. Sesini yükselterek bütün kongre katılımcılarının bu anın büyüklük ve tehlikelerini bildiklerini umduğunu söyledi. Devamla: "Bilgiye dayanamayan bir gayretkeşlik, bir çaba,

memleketimizde fizyolojik araştırmaları sakat bırakabilecek yasal bir girişime sebep olabilir. Fakat biz şundan emin bulunuyoruz ki hayat sırrının karanlıklarını yırtmak için en iyi silâh, deneydir. Willis'in zamanında geçerli olan her şey bu gün de geçerlidir. Onun için sözlerimi Wills'in "Cerebri Anatomia" isimli eserindeki ön sözle bitiriyorum: " Her ne şekilde olursa olsun ister ölüm veya yaralanma dolayısıyla, ister seksiyon veya ister gereği halinde sezarien dolayısıyla hakikat gün ışığına çıkarılmalıdır. Aksi halde daima gizli kalmaya mahkûm olur."

Goltz iri cüssesi ile seyircilerin aşırı heyecan ve meraklı gözleri altında Foster'in boşalttığı yere geldi. Açık renkli gözleriyle çevreyi süzdü. Bu bakışlarda onu karakterize eden inatçılığı ve mücadele arzusu okunuyordu. Goltz'ün Almanca konuşmasına ve bir çok dinleyicinin onu tercümanlıktan takip edemesine rağmen salonda bir ölüm sessizliği başladı. Konuşması tam bir bilimsel yöntemle idi ve soğuk bir kesinlik taşıyordu. Kendisinin de herhalde hissettiği o anın heyecanı içinde konuşuyordu. Sözlerine Flourens, Fritsch, Hitzig ve Ferrier'in çalışmalarına bir göz atmakla ve onların kilit noktaları ve çalışma metodlarını gözden geçirmekle başladı. Bundan sonra umursamaz bir halle sesini yükseltip hücumla geçti: "Bir meyve, çok iştah açıcı görünüşüne rağmen içi kurtlu olabilir. Ve şimdiye kadar söylenilen bütün lokalizasyon hipotezlerinin kurtlu yerlerini meydana koymak hiç de zor değildir".

Bu sözler, Hitzig, Fritsch, Ferrier ve beyin hareket ve duyu merkezlerine inanan herkese bir savaş ilanıydı. Keza bana da bir savaş ilanıydı. Goltz'ün sesi bıçak gibi salonu boydan boya kesiyordu. Bağırarak konuşuyor ve Hitzig ve Ferrier'in meşhur fonksiyon merkezleri dedikleri merkezleri bulmak için kullandıkları elektirikle uyarma metodunu yenden yere vuruyordu: "Eğer bir uyarı sonucu bir grup kasın, meselâ, ayağın kasıldığını görüyorsak burada uyarılan sinir dokusunun çeşitli anlamları olabilir. İster motor siniri, ister omuriliği, beyni veya belli duyu siniri uyarılsın, bütün hallerde sonuç ayak kaslarında kasılmaların oluşmasıdır. Sinir sisteminin herhangi bir kesiminin uyarılması sonucu ayak kaslarında kasılma oluyor diye uyarılan organın fonksiyonel anlamı hakkında emin bir sonuca varamam. Uyarının yerinin motoru veya sensibl bir iletim yolu mu olduğunu veya merkezi organın direkt olarak mı uyarıldığını bilemem. Bundan başka beyinde yapılan deneylerde derine giden elektirik akımı şeridinin alınan sonuç için ne derece sorumlu tutulabileceğini bilemediğimiz, zorlukları daha da artırır." Hareket

(*) Jules Pean, 51 yaşında ve Pariste St.Louis hastanesinde cerrah. Antisepsinin yayılmasından önce, o zamana kadar varılmaz sayılan organlarda ameliyat yapmayı göze alan cerrahların başında geliyor. 1879 da ilk kez bir uru mideden çıkarmayı denedi. Yazık ki hastası öldü.

ve duyu merkezleri diye merkezlerin olup olmadığını kanıtlamak için bir tek emin metod olduğunu açıkladı: Bir fonksiyon merkezinin bulunduğu iddia edilen beyin kısmını çıkarmak. "Eğer canlı bir hayvanda, Profesör Ferrier'in iddia ettiği gibi mesela ayağı hareket ettirdiğine inanılan bir beyin kısmını çıkarırsam, girişim sonucu ayağın felç olması gerekir. Eğer felç olmaz ise ayağı oynatan böyle bir merkezin olmadığını, düşünen her insan kolayca anlar. Ve mesela yine profesör Ferrier'in iddiasına göre işitme faaliyetini ayarlayan beyin kabuğundaki bir parça çıkarılacak olursa sağırlığın olması gerekir. Eğer sağırlık meydana gelmezse beyin merkezi diye bir şey yok demektir."

"Fritsch ve Hitzig uyarı metodunun eksikliklerini anlamışlar ve ekstirpasyon alanında birkaç deneme yapmışlardı. Ama işte sadece birkaç deneme ... Bu şekildeki az sayıda deneyler, sonraları gösterildiği gibi asla yeterli olamazdı. Bundan başka beyin kabuğundan bir parça çıkarmakla başlangıçta meydana gelecek hareket kabiliyeti veya duyu faaliyetinin bozuklukları birşey ifade etmez. Eğer deney hayvanı uzun bir süre hayatta tutulursa bozukluk veya felçlerin tamamen veya büyük ölçüde kaybolduğu görülür. Sadece bu bile beyinin bir bütün olarak fonksiyone ettiğini ve beyinin bir parçasının her zaman bir diğerinin işini üzerine alabileceğine ilişkin eski teoriyi, fonksiyon merkezleri teorisinden daha akla yakın göstermektedir" Goltz hem ekstirpasyon metodlarını şimdiye kadar bilinmeyen bir şekilde geliştirdiğini hem de bir çok hayvanı inandırıncı sonuçları alınca kadar uzun süre hayatta tuttuğunu söyledi ve çalışmalarının sonuçlarını şimdi sunacağını bildirdi.

Heyecan dolu sessizlik, konuşmasının bu bölümünde daha da derinleşti. Goltz, zaferinden emin olarak bu sessizliğe doğru sözlerine devam etti: "Büyük bir seri deneyde beyin kabuğunda mümkün olduğu kadar geniş tahribat yapıp hayvanları hayatta tutmak ve uzun süre gözlemek amacını güttüm. Girişime bağlı kanamalardan kaçınmak için beyin dokusunu çok basınçlı bir su akımı ile kopararak dışarı aldım."

Daha su akımı lafını duyar duymaz böyle bir şeyin hayalinin bile anti-vivi-seksiyonistler üzerinde yaratacağı tepkiyi düşündüm. Bu hayvan narkoze edilmiş olsa bile durum değişmezdi. Kaygılandım ama Goltz konuşmasına hızla devam ettiği için böyle düşüncelere zamanım kalmadı. Goltz bu basit su akım metodu ile köpeklerde beyin büyük bir kısmının çıkarılması ile geçici olarak felçlerin meydana

geldiğini veya yüzde, işitme ve koklamada bozukluklar meydana geldiğini ama yukarıda da söylendiği gibi sadece geçici olarak olduğunu ifade etti. Kısa bir süre sonra bütün hareket kabiliyetlerini yeniden kazandıklarını sözlerine ekledi. Böylece lokalizasyon teorisinin yıkıldığını ve Flourens' in eski teorisinin doğruluğunun bir defa daha onaylandığını bildirdi. Flourens'in sadece bir noktada yanıldığını söyledi: "Flourens, küçük bir beyin parçasının bütün diğer beyin fonksiyonlarını, bedensel olsun, ruhsal olsun üzerine almaya yeterli olduğunu kabul ediyordu. Bedensel olan fonksiyonlar için bu teori tamamen doğrudur. Fakat herhalde ruhsal olanlar için değil. Fakat bu hata, Ferrier ve lokalizasyon teorisinin taraftarları için bir üstünlük sağlamaz. Bunlar yalnız kas ve duyu fonksiyonlarının etüdü ile yetinmişler, beyin her iki hemisferine yapılan her büyük girişimin, akli ve ruhsal faaliyetlerde çok veya az ağır bozukluklara sebep olacağını asla tespit etmemişlerdir. Yalnız Ferrier bir zamanlar böyle bir bozukluktan bahsetmiştir. Fakat o da akıl için beyinde belli bir merkez, frontal lobları kabul etmiş ve yalnız bu lobların yaralanmalarında akli bozukluklar olabileceğini söylemiştir. Hakikatte beyin her büyük yaralanması mutlaka ruhi bozukluklara sebep olur. Böyle kısaca bildirilen sonuçları kesinleştirmek için basınçlı su akımı metodunu bırakıp yeni bir çalışma yöntemi geliştirdim. Bu yöntem bana sınırlandırılmış beyin kısımlarını ekstirpe etmek olanağı sağladı. Bu metotta Whit burgusu kullandım. Bu turla küçük enstrümanları çok yüksek devirle döndürmek mümkündür. Birçok kez de küçük özel testereler kullandım. Bir makine ile döndürülen böyle bir enstrümanla, beyinden istenilen büyüklükte bir parçanın çıkarılması kolayca sağlandı... Birkaç köpekte 2,3,4 ve daha fazla ameliyat yapıp eksiklik belirtilerini dikkatlice inceledim."

Köpeklerinin kafasını çeşitli yerlerden kırmış, çıkarmış ve altında bulunan, Ferrier'in hareket ve duyu merkezlerinin bulunduğu beyin kısmını tahrip etmişti. Herhalde St. James'teki köpeğe de aynı şeyi yapmış ve böylece Ferrier'in ayak hareketleri bölgesinin çıkarılması ile ayakta bir felç husule gelmediğini kesin olarak kanıtlamak istemişti. Topluluğa yüksekte bakarak devam etti: "Beynin her iki ön lobu çıkarılan, yani Ferrier'e göre psiko-motorik merkezleri çıkarılmış olacak olan bir köpek bu girişimden sonra bütün ekstremitelerini hareket ettirmekte, çenesini, dilini, kuyruğunu gözlerini ve kulaklarını oynatmaktadır. Kısaca kaslarında ve duyu larında hiçbir zayıflık belirtisi göstermemektedir."

Goltz kürsüde duran bir çantayı açıp içinden yaralanmış ve prepare edilmiş bir köpek kafatası ve kimyasal olarak konserve edilmiş küçük bir beyin parçası çıkardı. Sözlerine devamla: "Size kafatasını ve beynini gösterdiğim köpek dört büyük girişim geçirdi. Ve ancak son girişimden bir yıl sonra öldürüldü. Bu köpek son derece aptaldı. Ne insana ne de hayvana karşı bir ilgi gösteriyordu. Bütün duygu algılamaları ileri derecede zarar görmüştü ama hayvan ne sağır ne de kördü. Koku ve tad alma duyguları da kaybolmamıştı. Vücudunun hiçbir kası felç olmamıştı. Derisinin hiçbir noktasında duyarlılık kaybolmamıştı. Hayvanın burada beraberinde getirdiğim ve müller eriyiğinde sertleştirilmiş beyni sadece 14 gramdır. Normal bir köpek beyni aynı şartlarda 90 gram gelir."

Hiçbir şey köpeğin beyninin ne derece doku kaybına uğradığını ve Ferrier'in hareket ve duyu merkezlerinden hiçbirşey kalmadığını bu kadar belirli olarak göstermezdi. Goltz son cümlesini bütün inandırıcılığı ile üzerine basa basa söyledi. Dinleyenler üzerindeki etkisinden de emin olduğunu anlamak güç değildi. Söylediği şeyler çok açık ve seçikti, duymazlıktan gelmek imkansızdı. Hitzig ve Ferrier'e yüklediği eksikler, elektiriki uyarı metodlarını yetersiz olarak uzaklık metodu ile tamamladıkları ve deney hayvanlarını vücut fonksiyonlarının tekrar oluşmasına kadar yani uzunca bir süre hayatta tutmadıkları idi. Hiç olmazsa bu son eksiklik inkar edilemezdi. Ürpererek Yeo'ya baktım. Ama onun yüzü her zamanki gibi soğuktu ve değişmemişti.

Goltz sesini yükselterek: "Söylediklerimin doğruluğunu sizlere kanıtlamak ve gözlerinizle bunu görebilmeniz için Strassburg'dan beraberimde bir köpek getirdim. Ona 15 Kasım 1880 ile 25 Mayıs 1881 arasında beş çeşitli ameliyat yaptım ve her iki parietal ve oksipital lobların korteksini çıkardım. Beyindeki bu korkunç geniş defekti hayvanın kafasının şeklinden bile anlamak mümkündür. Eğer kafadaki kemik defektlerini parmağınızla yoklayıp muayene ederseniz, hayvanın ne kadar geniş bir harabiyeti mutlu bir şekilde atlattığını kolayca tespit edebilirsiniz. Deneylerim içinde bazı yönlerden bu köpek en enteresan vakadır ve bunun içindir ki bu hayvanı sizlere canlı takdim edebilmek benim için bir kat daha kıymetlidir." Goltz devamla bu köpek vasıtasıyla bize beyin kabuğunun herhangi bir kesiminin tahribinde herhangi bir kasın felç edilemeyeceğini veya bir duyu faaliyetinin devamlı olarak yok edilmesinin imkansız olduğunu gözlerimizin önünde

kanıtlayacağını söyledi. Ayrıca şu cümlesinin doğruluğunu da kanıtlayacaktı: "Tek kelime ile Ferrier'in lokalizasyon teorisi yanlıştır."

Goltz, kesin zaferinden emin bir bakışla topluluğa bir kere daha baktı, sonra kürsüyü terketti.

İçimde beni ezerek yükselen yenilmişlik duygusunun ne kadar derin olduğunu bugün bile hatırlarım. Oturduğum yerden mümkün olabildiğince çevremdeki yüzleri çarçabuk inceliyordum. Goltz'ü detaylarına kadar anlayabilecek derecede Almanca bilen yeterince dinleyici vardı. Her tarafta derin şekilde etkilenmiş yüzler görüyordum. Alkış birdenbire koptu ve genişledi. Üçüncü defadır ki bakışlarım Yeo'nun yüzüne takıldı. Yeo bile centilmence alkışlıyordu. Bakışlarım bu kez Ferrier'i aradı. İnce saçlı, dar çerçeveli gözlükleri ile yüksek başını gördüm. O da zayıf ellerini, alkışlamak için hareket ettirmekte idi. Çok solgundu. Çok ağır bir hareketle yerinden kalktı, hemen hemen tereddütlü adımlarla kürsüye çıktı. Ya kendini yenilmiş 'hissediyordu ya da Goltz'ün çok agresiv ve sataşıcı şekilde başlattığı mücadeleyi bilinçli olarak sakın, tatlı ve ilmi bir tartışmaya dökmek yolunu arıyordu. Ya Yeo'nun teminatına rağmen anti-vivi-seksiyonistlerin baskısı altında Goltz'ün sert ve tesirli deneylerine karşılık, aynı değerde kendini deneylerini göstermekten kaçınmaya zorlanıyordu ya da kendinden o kadar emindi ki bizzat karşısını alkışlayabiliyordu.

Ferrier önce duraksadı, sonra hemen hemen çok yavaş bir sesle: "Profesör Goltz'ün beyin lokalizasyonu sorunu üzerine söylediği sözleri ve birçok hakikatleri büyük bir dikkat ve ilgi ile dinledim. Eğer onunla fikirlerimiz birleşiyorsa ki oldukça ondan ayrılıyorum, bu benim hakikatleri tahrip etmek istemem anlamına gelmemelidir. Bu hakikatler eğer profesör Goltz gibi güvenilir bir gözlemci tarafından ifade ediliyorsa hiç eleştirmeden kabul etmem gerekir. Fakat onun vardığı sonucu reddediyorum". Ferrier'in Goltz'ü ne şekilde mat edeceğine ilişkin bir fikrim yoktu ama ağzından bu sözleri duymam beni oldukça rahatlatı. Şu halde Yeo'nun haber verdiği şekilde gizli silahları vardı. Gözlerimi Ferrier'in dudaklarına diktim. Ferrier Goltz'ün ortaya koyduğu şeylerin aslında kendisi için bir sürpriz oluşturmadığını söyledi. "Belki içinizden biri veya öteki şaşacaktır ama ben de uzun zamandan beri ekstirpasyon metodlarına yöneldim ama Goltz'ün inandığı şekilde biraz farklı olarak. Ben hiçbir zaman tamamen kesin olmayan ve genişliği kontrol edilemeyen bir beyin çıkarılması (mesela su tazyiki ile) metoduna yönelmedim. Keza Goltz'ün sunduğu delme meto-

dunu pek az kullandım. Çünkü Goltz'ün inancının aksine organların en duyarlısı olan beyinde bu girişim ince bir girişim olmaktan uzak ve oldukça kaba bir tahriptir. Bundan başka bütün antiseptik tesirler noksan olduğu için hayvanların yaşaması bir şans eserdir. Her deneyden sonra beyin zarı iltihabı gelişir. Bundan başka her iltihap, ağır hatta öldürücü olmasa bile deneyin sonuçlarını etkiler. Aynı şey beyin içindeki kanamalar için de geçerlidir. Bundan dolayı dostum Yeo, cerrahinin en yeni yöntemi olan antisepsi ve kan dindirici selektif bistüriyi hayvan deneylerine soktu. Ve bu yöntemlerdedir ki ancak çalışmamızda hakiki kesin sonuçlara gidilebildi. Beyin kısımlarının çıkarılmasını o kadar kesin şekilde yapabilmekteyiz ki çıkarılan parçada ancak saptanan fonksiyon merkezleri bulunmaktadır. Yıllardır sürdürdüğümüz sessiz çalışmalarımızla biriktirdiğimiz materyali sunabiliriz. Deney hayvanları, Goltz'ünküler gibi; enfeksiyon sonucu hayatları tehdit edilmeden veya sadece deneylerin sonuçlarının kesinliğine zarar gelmeden yaşadılar ve bildiğim kadarıyla Goltz'ün herhangi bir deney hayvanının yaşadığından çok daha fazla yaşadılar. Böylece Goltz'ün tasarısının önemli bir kısmı ortadan kaldırılmış oldu."

Her kelime dikkatimi yalnız benim değil, bütün dinleyenlerin dikkatini daha çok çekmeye başladı. Ferrier cümleden cümleye daha sakin ve daha etkili olmaya başladı. Sesinin tonu gittikçe kuvvetlendi, daha duru ve daha yüksek oldu. Devamla: "Zamanla tespit ettim ki aşağı tabakadan hayvanlar, gelişimi daha yüksek hayvanlarla, bu arada insanla kıyaslanamaz. Hayvan ne kadar ilkel ise beyin bir kısmını hatta bütününün çıkarılmasının hareket kabiliyetine veya hislerine etkisi o kadar azdır. Böyle bir beyin çıkarılması kurbağa ve güvercinlerde hemen hemen önemsizdir. Fakat bunun tesiri, hayvan ne kadar gelişmişse o kadar kuvvetlenir. Burada 'yüksek' ve 'düşük' beyin gelişmesi yan yanadır ve düşük olanlar yüksek kısımların yokluğunda özellikle gelişmiş hareket ve duyu merkezlerinin yerini alma yeteneğindedirler. Buna göre profesör Goltz'ün deneyleri kas ve duyu fonksiyonları yönünden sadece bir şey belirtmemektedir: Köpekte düşük kısımların katılımının ne kadar büyük olduğu. Profesör Goltz'ün az kesinlik gösteren çıkarma metodunda hiç şüphesiz geriye fonksiyon ve duyu merkezleri bölgeleri bulunduran kısımlar kalmıştır. Bunlara ek olarak köpek beynindeki 'düşük' kısımlar kısa veya uzunca bir süre sonra fonksiyon merkezlerinin geniş harabiyeti sonucu kaybolan fonksiyonları üzerine

alma yeteneğindedirler. Görüşüme göre sadece izah ettiğim bu hâl profesör Goltz'ün deneylerinden elde edilen bu hayret verici hali, yani hareket ve duyu fonksiyonlarının kalışı veya yeniden kazanılışını aydınlatmaya yeterlidir. Bu fonksiyonların hangi ölçüde hakikaten var olduğunu önce görmek gerekir. Aynı şey akılda meydana geldiği savunulan bozuklukların derecesi için de geçerlidir. Bu bozukluklara ben bizzat frontal lobun yaralanmalarından başka vakalarda asla rastlamadım. Beyin araştırmalarının amacı, bulunan sonuçların en gelişmiş beyne sahip bulunan insan beyni için geçerli olduğunu açıklığa kavuşturmaktır. Goltz'ün deneylerinde kullanmış olduğu hayvan yani köpekler üzerinde yapılan araştırmalardan insan hakkında kesin sonuçlar çıkarılamayacağı için uzun zamandan beri insana en yakın hayvan üzerinde çalışmayı, böylece en gelişmiş hayvan beynini araştırmalarım için kullanmayı prensip edindim. Bunun için maymunu seçtim ve Yeo'nun cerrahi sanatı bana geniş gözlemler yapma imkanını verdi."

Ferrier bir an topluluk üzerinde gözlerini gezdirdi. Sonra sesi daha da kuvvetlendi: "Bugün öğleden sonra Kings kollejinde profesör Yeo'nun laboratuvarında profesörün belli beyin merkezlerini cerrahi olarak çıkardığı iki maymunu siz sayın dinleyenlerime sunmakla şeref duyacağım. Şimdi ve buradan bazı tarif ve takdimler yapmak lüzumsuzdur. Bu işi maymunların takdimine bırakıyorum. Emin olarak biliyorum ki birkaç saat sonra profesör Goltz sadece teorisinin yıkıldığını görmeye kalmayacak, gelişmiş hayvanlarda ve insanda beyinde fonksiyon merkezleri lokalizasyonu hakikatının kesin olarak onaylandığına tanık olacaktır*."

Oturumun sonunda o kadar dalgın ve öğleden sonraki kararın beklenmesi ile o kadar dolu idim ki Philadelphia'dan Horatio Wood ve Berlin'den profesör Kronecker ile yediğim öğle yemeğinde ne servis yapıldığının farkında bile olmadım. Hemen dostlarıma veda edip otelime gitmek ve odamın sessizliği içinde öğleden evvelki izlenimlerimi bir sıraya koymak için bir araba aramaya koyuldum. Hareket etmek üzere olsun bir arabanın kapısını açtığımda o günlerin meşhur Fransız sinir hekimi Charcot'un ağır, renksiz yüzü ile karşılaştım. Önce buz gibi ba-

(*) St.Hartmann'ın bu ifadesi o zamanki diğer kaynaklara uymamaktadır. Bu kaynaklara göre Goltz nasıl öğleden evvelki oturumda köpek deneylerini kesin ve geniş olarak anlattıysa Ferrier'de öğleden evvelki oturumda maymun deneylerinde kesin bilgi vermiş ve açıklama yapmıştır.

kışlarla beni süzdü. Mamafih sonra beni tanıyarak o hükmedici sesi ile: "Eger mutlaka bu araba ile gitmek istiyorsanız bininiz... Ama Allah aşkına çabuk bininiz" diye bağırdı. Gözleri omuzumun üzerinden caddedeki bir noktaya bakıyordu. Arabaya atladım ve hemen hareket etti. Sonunda pencereden dışarıya bakabildiğimde Charcot'a askıntı olan ve onu kaçırmaya mecbur eden birkaç hanım gördüm. İster istemez Charcot'un Paris, quai Malaquais'teki muayenesinin bekleme salonunu dolduran histerik hanım yığınlarını düşündüm. Bu hanımlar dünyanın dört bir yanından gelip, Charcot'un Florens'li San Lorenzo tipi, iki katlı muhteşem kütüphanesine kabul edilebilmek için haftalarca bekler, Charcot'da çok kere daha önce konulmuş teşhise sadece bir göz atmakla yetinirdi. Charcot teşhisini koyduktan sonra artık hastasının kaderi ile ilgilenmez, ta ki rastlantı sonucu otopside kendi eline gelinceye ve cansız vücutlarının beyin ve sinirleri kendi teşhisini doğrulayıp veya yalanlayıncaya kadar. Charcot, kartal burnu, sert ve duyarlı dudakları ile Dante'ye benzeyen kudretli profilinden sonunda bana dönüp alayla: "Sizin de buradan eksik olmayacağınızı düşünmeliydim. Hangi yenilik sizi böyle yollara düşürdü?" Fakat alayına gücendim. Onu, muayenehanesinin dışında, sinir hastalıklarının yanılmaz tanrısı halini bir kenara bıraktığı saatlerde tanımıştı. Kendi özel hayatında tamamen başka bir insandı. Çocuklarını ve hele evindeki hayvanları çok severdi. Balzac'ı ve Beethoven'ı severdi. Acı alaycılığı, varlığının ancak bir tarafıydı. Fizyoloji seksiyonu dinleyicilerinin arasında olup olmadığını sordum. Başını hayır anlamında salladı. Fizyologlara ve onların hayvan deneylerine pek kıymet vermediğini anladım. Kendisi ölü insanlar ve hayvanlar üzerinde severek ve ustaca çalışmalar yapar, fizyolojinin lüzumuna inanırdı. Kadın hastalarına hiç değer vermez buna karşılık hayvanları severdi. Evinde devamlı iki maymun onunla beraber masasında yemek yerd. Asla avdan bahsedilmesine izin vermezdi. İngilizler'den, süre avlarını yapmaları buna karşılık anti-vivi-seksiyonist geçinmeleri yüzünden nefret ederdi. Öğleden evvelki oturumda olanları anlattım. Boğa gibi olan omuzları sinirli sinirli oynadı, soluk benzi kızardı ve gözleri parladı. Belliydi ki anlatıklarım, onun beyin ve sinir fonksiyonları bilimine olan susuzluğunu kamçılamıştı. "Bakalım göreceğiz. Demonstrasyon ne zaman?" diye kabaca sordu. "Saat üçte." "Peki, ben de geleceğim. Saat iki buçukta sizi otelinizden alırım."

Her zamanki alışkanlığının aksine bugün zamanında gelmedi. Sür'atle `Kings College'e gittiğimizde Goltz, dinleyiciler çemberinin ortasında duruyordu bile. Bu çemberde ilk olarak gözüm Virchow'un gözlüklü ve baykuş gibi olan kafasına takıldı. Sabah oturumuna ilişkin söylentiler Charcot gibi oturuma gelmeyen Virchow'u da alarme etmişti. Delici bakışları Goltz'ün ayakları dibinde duran köpeğe dikilmişti. Bu köpek benim St.James'te ilk gece havlamasını duyduğum ve Goltz'ün görüşleri hakkında dikatimi çeken o eğri kafalı köpekti.

Charcot dinleyici çemberini yararak öne doğru ilerledi. Birçok kimse bu meşhur zatın bir bakışı ile ona yol açıyordu. Ben de onun geniş gövdesi arkasında zahmetsizce ön sıraya kadar ilerledim. Goltz'ün yüzü iyice kızarmıştı ve şöyle diyordu: "Benimle beraber Strassburg'dan Londra'ya kadar seyahat eden şu köpeği size takdim ediyorum. Öğleden önceki konuşmamda söylediğim gibi hayvan her iki parietal ve oksipital loblarının kortekslerinin önemli bir kısmından mahrum bulunuyor. Büyük beynin önemli bir kısmının tahribine yönelen arka arkaya yaptığım beş ameliyatın sonucusu bu yılın 25 mayısında idi. Hayvanın kafatasının deformasyonunu belirgin derecede göze çarpmaktadır. Kafatasını tespit ettiğim zaman yanyan birkaç parmağınızı kolayca girebileceği büyük defektler bulabilirsiniz. Bundan sonra Goltz, öğleden evvelki teorilerine kanıt olarak bu köpeği gösterebileceğini söyledi. Köpeği salıverdi. Köpek kafesinden zıplayıp çıktı, kafasını salladı. Goltz eline bir kırbaç alarak bu kırbaç şaklattı. Almanca olarak: "Hadi yallah" diye bağırdı. Köpeğin hareketleri, kulağının duyduğunu gösteriyordu. Hayvanın gördüğünü de özel bir deney ile gösterdi. Köpeğin yalnız büyük engelleri görmekle kalmayıp, pencereden düşemeye düşen güneş ışığının kuvvetle aydınlatığı yerde durmadığını işaret etti: "Bu gözlemden ilham alıp şu deneyi yaptım" diye açıkladı, "Gözü rahatsız edecek derecede parlak beyaz şeritleri bulunan büyük bir bayrak diktirdim. Bu şeritleri iki siyah şerit çevreliyordu. Bu bayrağı yere serdiğimde köpek beyaz şeritlere girmiyordu. Bu bayrağı beraberimde getirdim ve aynı deneyi huzurunuzda yapmak istiyorum". Goltz bezi yere yarken seyirci çemberi daha da sıklaştı. Köpek önce duraksadı sonra bezin çevresini dolaşmaya başladı. Ancak Goltz bezi kaldırdıktan sonradır ki köpek bezin beyaz kısmının bulunduğu alana girdi. Goltz: "Algılama yeteneğinin bulunduğu, yüzünün ifadesinden de belli olan köpeğin tutumunun , eğer gözleri

kapatılacak olursa tamamen değiştiği tespit edilecektir. Bu da köpeğin algılama yeteneği olduğunu emin olarak göz önüne serecektir. Başına geçirilebilecek bir başlığı beraberimde getirdim. Bunu geçirdiğimizde gözüne hiçbir ışık gelmeyecektir. Gördüğünüz gibi daha önce en ufak bir engelden kolayca kaçınan hayvan şimdi gözü kapatılınca sağa sola şiddetle çarpılmaktadır. Dikkatinizden kaçmamıştır ki hayvan ön ayakları ile başından bu başlığı çıkarmak için gayret sarfetmektedir.”

Bundan sonra Goltz bir çimdikleme alet vasıtasıyla hayvanın derisinin muhtelif yerlerini yakaladı ve deri yüzeyi ve mukozaların ağrıya karşı duyarlı olduğunu ispat etti. Devamla: “Enstitümüzde küçük, yaramaz ve oyuna düşkün bir köpeğimiz var. Bu yaramaz köpek devamlı şu gördüğünüz deney hayvanıyla oynar ve onu ısırır. Bu hallerde de köpek her zaman ağrı duyarlılığını gösterir.”

Bundan sonra Goltz, hayvanın koku duygusunu göstermek için orada bulunan Hollandalı profesör Donders’e purosunun dumanını köpeğin burnuna doğru üflemesini rica etti. Köpek irkilerek başını yana döndürdü. Maamafih Goltz hayvanın koku alma duygusunun sağlam hayvanlardan daha az olduğunu da ekledi.

Goltz, demonstrasyonu sona erince emin bir bakışla doğruldu. Sonuçta hayvanın sadece ve sadece akli yeteneklerinin bozulduğunu ifade etti. Köpeği, yine beraberinde getirdiği dörtgen şeklinde alçak bir çitin içine koydu. Normalde köpek bu çiti kolaylıkla aşabilirdi. Köpek çitin dışına çekilmek istendiği halde bile çitin içinde çit boyunca yürüyor ve bir çıkış yolu bulamıyordu. Goltz onu yumuruğu ile tehdit edince de tasasızca kuyruğunu sallıyordu. Kolejin hayvan bakımı bölümünden bir kedi getirilip köpeğe karşı tutuldu. Bu, köpeğin karşısında hırlayan ve ona saldırırcasına hareket eden kedi karşısında köpek ne bir düşmanlık ne de korku duyuyor, aksine kedinin ayaklarını yalamaya çabalıyordu.

Goltz iri, kaba ve güç nefes alan gövdesini doğrultarak ayağa Kaltı: “Sayın baylar. Bu demonstrasyonu bitirirken ümit ederim ki bu hayvanın hiçbir duyu fonksiyonunun kaybolmadığına inanmış bulunuyorsunuz. Köpek görebilmekte, duymakta, koku almakta ve hissetmektedir. Fakat buna karşılık tutumunda hislerine oranla dikkati çekecek bir zayıflık bulunmaktadır. Tutumu o kadar gayesiz hatta kısmen o kadar bilinçsiz ki düşünme kabiliyetinin bulunmadığı ve onu aptal vasıflandırmak gerektiğini kabul edebiliriz. Böylece lokalizasyon teorisinin yanlış ve düşünülmesi bile imkansız oluşu fikrinden

başka her fikir, inatçılıktan başka birşey değildir”. Goltz, bakışlarını bir defa çevresinde dolaştırdı ve köpeğin, daha evvelce de söylendiği gibi kloroformla öldürüleceğini ve beynin tüme yakın çıkarıldığını kanıtlamak için kalan beyin dokusunun çıkarılarak katılımcıların emrine sunulacağını bildirdi.

Charcot’un soluk ve hoyrat yüzünü bana döndürdüğünü hissettim. Sanki şöyle demek istiyordu: “Ferrier’in bu sabahki büyük ümitler veren bildirisine karşılık bu iş bana hiç de öyle gelmiyor. Almanlar gayet egzakt çalışıyorlar ve hele bu ince eleyip sık dokuyan Alman kadar kimse egzakt çalışamaz”. Neye inanacağımı bilmez bir telaş içinde Ferrier ve Yeo’yu aradım. Deney sırasında orada idiler. Fakat şimdi bir türlü onları göremiyordum. Birkaç saniye derin bir sessizlik oldu. Sadece Goltz’ün köpeği tekrar kafesine korkunç zorlu nefes alışları duyuluyordu. Ondandan sonra bu ses de kesildi. Fakat ondan sonra birdenbire sanki büyük bir tiyatrunun atmosferinden bazı şeyler oluşmuş gibi bir hava esti. Charcot’un dişlerinin arasından ve tamamen değişik bir sesle, bütün kaba alaycılığı ile şöyle bağırdığını duydum: “Bu hakikaten bir hasta”. Hemen ne demek istediğini anladım: Kalbim daha hızlı çarpmaya bağladı. Büyük bir maymun, bakıcısı tarafından salonun ortasına doğru getiriliyordu. Maymun, tek taraflı beyin kanamaları sonucu gördüğümüz sayısız hastaların şaşmaz bir taklidi gibi yürüyor, hayır sekiyordu. Bir tarafı felçli, o taraf bacağını sürüklüyor ve o taraf kolu kuvvetsiz ve cansız sallanıp duruyordu. “Bu hakikaten bir hasta” diye Charcot’un tekrar hayretle bağırdığı işitildi. Sesinde daha önce hiç dikkat etmediğim ciddi, kadirbilir bir şaşkınlık vardı.

Maymun, aramıza kadar bu felçli yürüyüşüne devam etti. Telaş ve korkulu bakışı tpkı bir hastanın bakışı gibi üzerimizde gezindi. Biraz evvel Goltz’ün köpeğini takdim ettiği yere geldiğinde Ferrier göründü. Maymunun yanına gelerek onun başını okşadı. Sonra bize döndü. Değişmiş görünüyordu. Utangaç çekingenliğini bastıran, hedefini bilir bir sakinlik içinde söze başladı: “Sayın baylar. Profesör Goltz’ün konuşmasından sonra bu sabah belirttiğim gibi tezimin kanıtlarını gözünüzün önüne sereceğim. Bunların, beynin fonksiyonlarına ilişkin görüşümün, görüşlerin doğrusu olduğunu kesin olarak göstereceğinden emin bulunuyorum. “Sesinin tonu bir nüans daha yükseldi: “Gördüğünüz maymunu dostum Yeo yedi ay önce ameliyat etti. Sağ kol ve sağ bacağı hareket ettiren merkezler diye adlandırdığım beynin sol yarısındaki kısımları, planını çizdiğim şekilde dikkatli bir cerrahi çalışma ile çıkardı.

Burada söz konusu olan bilindiği gibi sol beynin yarısının yükselen frontal kıvrımı, keza üç frontal kıvrımın tabanları ve yükselen yan kıvrımlardır. Kafayı açtığımızda yeteri derecede görüş sağlayamadığınız için diğer kıvrımların iyi ve kesin çıkarılması yanında yan kıvrımın tamamen çıkarılması mümkün olmadı. Girişimin sonucu şu oldu: Sağ kol ve sağ bacağın tamamen felci. Yalnız bacak zamanla elbette tamamen başarılabilen tahrip sonucu biraz kendini topladı. Maymunun sağ tarafı, tek taraflı beyin kanamalı ve bir taraflı felçli hastalardaki gibi azalmış refleksler göstermektedir. Bundan başka hayvan tamamen sağlıklıdır ve ne bedensel ne de ruhsal en küçük bir bozukluk göstermemektedir. "

Nefesleri kesen bir sessizlik hüküm sürüyordu. Ferrier maymuna bir şeker uzattı. Hayvan sol eliyle yakaladı, sağ eli ölü ve felçli, sarkmış durumda idi. Şekeri iştahla yiyordu ve yerken de dikkatle göz gezdiriyordu. Bakışlarına o kadar dalmıştık ki ikinci bir maymunun salona geldiğini farketmedik bile. Yeni gelen, ötekinin yanına gelince tamamen sağlıklı bir görünüşü olduğunu gördük. Ferrier onun sol elini tuttu, okşadı ve sözlerine devamla: "Biliyorsunuz ki senelerden beri her iki beyin yarım küresinin üst temporosfenoidal kıvrımını işitme merkezi olarak tanımlamaktayım. Şimdi gördüğünüz maymunda bir buçuk ay evvel bu kıvrımlar iki taraflı olarak ve yine metodunu profesör Yeo'nun geliştirdiği çok egzakt bir girişimle çıkarıldı. Göreceksiniz ki o zamandan beri tam sağlıklı olan maymun tamamen sağırdır." Ferrier cebinden bir hava tabancası çıkardı, doldurdu ve maymunun başının yanında tuttu. Bir an sonra patlattı. Patlama salonda geniş yankılar yaptı. Yarısı felçli maymun korkuyla yana sıçradı. Sağlam kol ve bacağının yardımı ile kaçmaya çalıştı ama o felçli ve telaşlı haliyle yere yuvarlandı. Fakat ikinci maymun, tabanca hemen kulağın dibinde patladığı halde hiç durumunu bozmadan duruyordu. Hayvan hiç bir şey işitmemişti. Hiç Kuşku yoktu ki hayvan sağırdı ve işitme yeteneğinin en son kırıntılarını bile kaybetmiş olmalıydı. Ferrier tabancasını indirdi. Bakıcısının düşen hayvanı tekrar ayağa kaldırmasına kadar bekledi sonra: "Baylar. Bu her iki hayvan da bugün profesör Goltz'ün köpeği gibi kloroformla öldürülecektir. Beyinlerini muayene edip profesör Yeo'nun çıkardığı kısımların, tarafımdan tarif edilen fonksiyon merkezlerine aynen uyup uymadığını tespit etmekte serbestsiniz. Eğer uyuyorlarsa ki bundan eminim şu kanıtlanmış olacaktır: Bir ekstremitenin her hareketi ve yüksek yaratıkların her duygusu,

beynin kesin olarak sınırlandırılmış belli bir bölgesi tarafından meydana getirilir. Tabii ki meydana getiriliş şekli daha araştırmaya muhtaçtır. Bu hakikat karşısında ileride beyin hastalıklarının tedavisinin mümkün olabileceğinden şüphe etmemek gerekir. Bundan sonra bütün gücümüzle halen henüz bilmediğimiz beyin hareket ve duyu merkezlerini tespit etmeye çalışacağız ve bu merkezlerin etki tarzlarını araştıracağız."

Ferrier sözünü bitirdi. Bir an bir sessizlik oldu. Bu sessizlik duyulan derin şaşkınlığın, altilmiş, ezilmiş olma hissini ifade edilişiydi. Ve bu hislerden en katı ruhlar dahi kendini kurtaramamıştı. Ben bile tek kelime konuşacak durumda değildim. Fakat sessizlikte Yeo'nun kalın ve kuvvetli sesi duyuldu. Dostu Ferrier'in sözlerine ek olarak Goltz'ün akılda meydana gelen bozukluklara ilişkin fikirlerinin hatalara dayandığı görüşünü ifadeye cesaret edeceğini söyledi. Devamla: "Goltz'ün aptallığa kadar varan akıl kaybı olduğunu kabul ettiği bütün vakalarda hakikatte duylarda, bilhassa göz , kulak, burun ve kaslarda Goltz'ün sandığından çok daha kuvvetli bozukluklar olmuştur. Bundan başka Goltz unutulmalıdır ki bir köpek kolaylıkla efendisinin arzularına, hatta oto-süjesyonlarına alışkanlıkları içinde uymakta ve bunun sonucu olarak da akli melekelerinin kontrolünde ağır yanılmalara itebilmektedir. Akli melekelerdeki kısıntının hakiki derecesini Ferrier'in uzun zamandan beri aklın merkezi diye adlandırdığı beyin frontal loblarının tahribi bize kolayca ifade eder. Kaldı ki Goltz, kendi kaba ve aseptik olmayan metodu ile tahrip ettiğini zanettiği beyin kısımlarının hakikaten tamamen tahrib olmadığı şüphesindedir*. Eminim ki otopside Goltz'ün köpeğinin beyinde tahribattan kurtulabilmiş hareket merkezlerinin parçalarının bulunduğu meydana çıkacaklar ve bunlar Goltz'ün köpeğinin kas fonksiyonlarını izah edebilecektir."

Goltz aniden oluşan bu tahrik edici atmosfer içinde hemen kendi köpeğinin beyni üzerinde açıklamaya girişmeyi denedi ama Michael Foster hemen sessizliği sağladı: "Baylar. Kesin sonuç, hayvanların beyininin anatomik muayenesinde alınacaktır. Hayvanların, sayın profesörler Klein, Schaefer ve Langley tarafından araştırılmasını öneriyorum. Bu komis-

(*) Frontal lobun fonksiyonuna dair Ferrier'in görüşü, on yıl sonra akıl hastalarını bu loblarını hedef alan cerrahi tedavinin gelişmesi ile doğrulanmış oldu.

yon, muayenelerinin sonuçlarını en geç kongrenin bitimine kadar açıklamalı ve böylece bu tarihi sonuçlar insanlığın saadeti ile bitmelidir.”

Derin bir gerilim duygusu içinde bu fikri herkes onayladı. Ondan sonra da oturma dağıldı. Charcot ve ben merdivenlerden yavaş yavaş iniyoruz. Hal, adeti olan kibirli soğukluğu üzerine gelmemiştir: “Aman allahım” diye mırıldandı, “Bu günün tarihe geçeceğini düşünüyorum. Bu, yeni bir devrin başlangıcıdır.”

Kesin sonucu, heyecanlı bekleyişler içinde dört gün geçti. Ferrier’in bildirdiklerinin sonuçlarını düşünmekle geçen dört gün. Her gün bir basın kampanyası bekliyordum. Ferrier’in maymunlarının ortaya çıkması ile, Ferrier ve Yeo’nun İngiliz anti-viviseksiyon kanununu belirgin bir şekilde çiğnedikleri ortadaydı. Kanunun büyük Britanya sınırları içinde bir hayvanı deneyden sonra hayatta tutma yasağı koyan maddesini çiğnemişlerdi. Ferrier bulgularını ispat edebilmek için zorunlu olarak maymunlarını hayatta tutmak zorunda kalmıştı. Bundan sonra anti-viviseksiyonistlerin doğru haber alır almaz saldırılarının ana hedeflerini ona çevireceğini önceden söylemek zor değildi.

9 Ağustos Salı günü James Hall’de kongrenin kapanış toplantısından biraz önce fizyologların komisyonu, dikkatli araştırmalarının sonuçlarını açıkladılar. Onların tespit ettikleri, Ferrier için kesin bir zaferdi ve aynı şekilde benim cerrahi için olan arzu ve rüyalarımı kesin olarak dolduruyordu.

Komisyonun açıklamasında sadece Ferrier’in açıkladığı beyin kısımlarının gerçekten çıkarılmış olduğu onaylanmakla kalmıyor, çıkarılan kısımların Ferrier’in yıllardan beri tahmin ettiği kol, bacak ve işitme fonksiyonlarının merkezlerini kapsayan beyin bölgelerinin tıpatıp aynı olduğunu ortaya koyuyordu. Goltz’a gelince: Komisyonun bildirdiğine göre köpeklerde çıkarılmış bulunan beyin kısımları kesin olarak sınırlandırılmıyordu. Yeo’nun önceden söylediği gibi hareket ve duyu merkezlerinin bazı kısımları sağlam kalmıştı ve bundan dolayı da fonksiyone oluyorlardı. Bu kısımlar Goltz’ün köpeğine belli bir ölçüde hareket ve duyu faaliyetlerinin teminini garanti ediyordu.

Bu sonucun alınışı ve bir zafer duygusu ile dolu olarak kapamış oturumuna girdim. Tesadüfen Queen Square’de “National Hospital” den, yani Hughling, Jackson ve Ferrier’in çalışma bölgesinden genç bir sinir doktorunun yanında bir yer buldum. Kapanış konuşmasını beklerken bu genç hekim kendisini Hughes Bennett diye tanıttı. Konuşmalarımızdan

O’nun, zamanının Edinburg’lu ünlü tıp profesörü ve benim de tanıdığım John Bennett’in oğlu olduğu ortaya çıktı. John Bennett, İskoçyanın en ünlü klinisyeni idi. Edinburgta mikroskopu fizyoloji derslerine sokmuştu ve balıkyağının tedavideki rolünü anlamıştı.

Hughes Bennett, Ferrier’in Maymunlarının teşhisinde bulunmuştu ve sonuçlardan benden daha çok etkilendiği belli idi. Sanki benim fikirlerimi bilmiş gibi aşırı bir heyecanla uzun zamandan beri özenilen bir ümidin artık hakikat haline gelebileceğini, beyin hastalıklarının oturma yerlerinin, ekstremitelerde ve duylarda meydana getireceği değişikliklerden teşhis edilebileceğini ve beyindeki urlara cerrahi yolla müdahale edebileceğini söylüyorlardı. Birdenbire bana: “Babamın altı yıl evvel öldüğünü biliyor muydunuz?” diye sordu. Ben: “Ölüm tarihini kesin olarak şimdi hatırlıyamıyorum ama buna ait haberi o zaman okumuştum” diye cevap verdim. O devamla: “Ölmeden kısa bir süre önce Norwichli Dr.Cadge babamı mesane taşından ameliyat etmişti. Ameliyatın tesiri mi yoksa uzun yıllardır var olan şeker hastalığı mı ölüm sebebinin teşkil etti belli değil. Ama herhalde sebep sadece bunlar değildi. Otopside Cadge ve profesör Saunders sağ tarafta, kulağının bir inç yukarı hizasında, dura mater ile kemik arasında bir beyin tümörü buldular. Tümör bir tavuk yumurtası büyüklüğünde idi ve öyle iyi yuvalanmıştı ki kolayca çıkarılabilirdi. Bunu kolay kolay unutmak mümkün değil. Hele babama bir yardım yapılabileceği fikri beni bir türlü rahat bırakmıyor.” Broca ile beraber yaptığımız otopsiyi hatırladım ve şimdi Bennett’i huzursuz eden düşüncenin aynının ilk defa bende de o zaman uyandığını düşündüm. O’na cevap vermek istedim. O’na, babasına bilgisizlik ve güvensizlik dolayısıyla yapamadığınızın şimdi diğer hastalara yapılabilme yolunun güvenli olarak açıldığını söylemek istedim. O’na benim optimistliğimden, kesin inançlarımdan vermek, önümüzde duran ve kanımca olan durdurulamayacak olan beyin cerrahisinin doğuşuna olan kesin inancımı bildirmek istedim. Fakat bunlara fırsat bulamadım. Çünkü Michael Foster kapanış oturumunu açtı ve: “Bu kongre, canlı hayvanlar üzerinde yapılan deneylerin, tıbbın geçmişinde büyük hizmetler gördüğü ve ilerideki gelişmeler için vazgeçilmez olduğunu dile getirdiği için ...” Salonda bu sözleri onaylayan öyle bir alkış koptu ki son sekiz gün içinde işittiğimiz alkışları gölgede bıraktı. Bu kargaşa içinde, ileride rüyalarımı gerçekleştirecek, beyin cerrahisinde ilk başarılı beyin tümörü ameliyatının

sahibi olacağını hayal bile etmediğim Bennett'den ayrılmış bulundum.

Birkaç saat sonra Londra'nın Kristal palası üzerinde veda için atılan havai fişekler göğün karanlıklarına doğru yükseliyordu. Bu havai fişekler, Berlin cerrahisinin eski ustası Langenbeck'in ve Amerikalı Billing ve Charcot'un portrelerini aydınlatıyordu. Bu

portrelerde parlayan resimler bana, bu anda şimdiye kadar olmadığı şekilde cerrahinin geleceğini güvenle dolduran yankılar olarak görünüyordu. 17 Kasım 1881 de Anti-vivi-seksiyonistler, Ferrier'e karşı anti-vivi-seksiyon kanunlarını çiğneme davası açıyorlardı*.

(*) Londra Tabipler Birliği Ferrier'e avukatlar tuttu. Yeo, kanuna karşı sadece kendisinin sorumlu olduğunu, çünkü operasyonları teknik olarak kendisinin yaptığını, sadece bir gözlemciden başka bir şey olmayan Ferrier'in operasyonların yapılmasına katılmadığını açıkladı. Tanık ve bilirkişiler ve keza bunlara dahil olan bizzat Michael Foster, bu ifadeyi onayladılar. Mahkeme kah bir tarafa, kah öteki tarafa doğru kayıyordu. Fakat anti-vivi-seksiyonistler bir noktada yenilgiye uğradılar: Yeo, sadece canlı hayvanlar üzerinde deney yapmak için değil, ayrıca böyle hayvanları ameliattan sonra öldürmeyip ha-

yatta tutmaya yetkili özel bir lisansa sahipti. Ferrier'in bizzat bıçak kullandığını ispat etmek ise imkansızdı. Waddy ve Besley'in Yeo'nun fiilinin fikri sebebinin Ferrier olduğunu ve onu bu yola Ferrier'in sürüklediği, suça azmettirdiği ve bu sebeple suçlu bulunduğu ilişkin sert çıkışları bir sonuç vermedi. Mahkeme başkanı Sir James Ingham, gönülden inanmış olarak tıbbın gelişmesinin geleceği bakımından Ferrier'in çalışmasını, anti-vivi-seksiyonizmus'un fanatizminden daha üstün tuttu ve Yeo ile hekimlerin tezine uydu. Davayı düşürdü ve Ferrier serbest kaldı.